

ΚΩΝΣΤ. Β. ΧΙΩΛΟΣ
Δρ Νομικῆς - Δικηγόρος

ΣΥΜΒΟΛΗ ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΑΛΙΣΤΡΑΤΗΣ

Α) Ἡ Ἀλιστράτη ὡς θρησκευτικὴ καὶ πνευματικὴ ἔπαλξη ἐπὶ Τουρκοκρατίας

Ἡ κωμόπολη τῆς Ἀλιστράτης ἔχει πλούσια ἱστορία.

Ἡ Ἀλιστράτη κατὰ τοὺς σκοτεινοὺς χρόνους τῆς τουρκοκρατίας ὑπῆρξε τηλαυγῆς θρησκευτικὸς καὶ πνευματικὸς φάρος στὴν περιοχὴ τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας καὶ ἔπαλξη ἀκλόνητη, στὴν ὁποία συντρίβονταν οἱ προσπάθειες τῶν ἐχθρῶν, ποὺ ἀπέβλεπαν στὴν ἀλλοίωση τοῦ ἐθνολογικοῦ χαρακτῆρος τοῦ πληθυσμοῦ καὶ τὸν ἐκβουλγαρισμὸ τῶν χωρίων τῆς περιοχῆς.

Ἐπὶ τουρκοκρατίας καὶ ἐπὶ πολλὰς δεκαετηρίδες κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ 18ου αἰῶνος ἡ Ἀλιστράτη ὑπῆρξε τὸ σημαντικότερο κέντρο τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας καὶ εἰδικότερα τῆς περιοχῆς Φιλίππων - Δράμας - Ζιχνῶν. Ἡ ἀνάπτυξή της ὀφείλετο κυρίως στὸ ὅτι οἱ Τούρκοι τῆς Ἀλιστράτης ἦσαν ἐλάχιστοι, ἐνῶ ὑπερτεροῦσε σημαντικὰ τὸ ἑλληνικὸ στοιχεῖο. Αὐτὸς δὲ ἦταν μᾶλλον καὶ ὁ λόγος, ποὺ ἐπέβαλε στὶς ἀρχὲς τοῦ 19ου αἰῶνος καὶ τὴ μεταφορὰ τῆς ἔδρας τοῦ Μητροπολίτου ἀπὸ τὴ Δράμα στὴν Ἀλιστράτη, δεδομένου ὅτι ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμὸς τῆς Δράμας εἶχε σημαντικὰ μειωθεῖ ἐξ αἰτίας τῶν συνεχῶν διώξεων καὶ τῆς τρομερᾶς πιέσεως, ποὺ ἀσκούσαν οἱ Τούρκοι ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων. Ἀργότερα, ὅταν εἶχε κάπως κοπάσει ἡ ὀργὴ τῶν Τούρκων ἐξ αἰτίας τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως καὶ ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμὸς τῆς Δράμας ἡμέρα μετ' ἡμέρας ἐσημείωνε αὐξηση, τότε ἐκ περιτροπῆς ἔδρα τῆς Μητροπόλεως ἦταν κατὰ ὀρισμένους μῆνες ἡ Ἀλιστράτη καὶ κατὰ ὀρισμένους πάλι μῆνες ἡ Δράμα, ἕως ὅτου μετεφέρθη (στὶς ἀρχὲς τοῦ 20οῦ αἰῶνα) ὀριστικὰ στὴ Δράμα.

Σύμφωνα μετ' ἑνὴν παράδοσιν, ἡ Ἀλιστράτη ὑπῆρξε ἔδρα Μητροπολίτου ἤδη ἀπὸ τὸ ἔτος 1665, ὅταν ἐγίνε ἡ συγχώνευσις τῶν Μητροπόλεων Φιλίππων - Δράμας - Ζιχνῶν, ἀλλὰ περὶ αὐτοῦ δὲν ὑπάρχει καμιά ἐπίσημη μαρτυρία.

Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 19ου αἰῶνος φαίνεται ὅτι ἡ Ἀλιστράτη ὑπῆρξε ἔδρα τοῦ Μητροπολίτου Δράμας, ὡς ἐκ τῆς ἐν Δράμα φοβερᾶς τουρκοκρατίας τῶν τιμαριούχων, ὡς ὁ Μαχμουτ Πασᾶς, ὁ ἐπιλεγόμενος Δράμαλης, ὁ κατατροπωθείς εἰς τὰ Δερβενάκια τὴν 26ην Ἰουλίου 1822 ὑπὸ τοῦ Θεοδώρου Κολοκοτρώνη, ὁ Ταχῆρ Ὁμὲρ κ.ἄ. Αὐτὸ προκύπτει ἀπὸ σχετικὸ Πρακτικὸ ὑπὸ ἡμερομηνία 1 Ἰανουαρίου 1825, ποῦ συνετάγη ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου Νικοδήμου ἐπὶ τῇ ἀνεγέρσει εἰς Ἀλιστράτην Μητροπολιτικοῦ οἰκήματος. Τὸ Πρακτικὸ αὐτὸ δυστυχῶς, ὅπως ἄλλωστε καὶ τόσα ἄλλα πολύτιμα ἔγγραφα καὶ κειμήλια (ὅπως Κώδικες τῆς Μονῆς Εἰκοσιφοινίσσης, ἐμπνευσμένοι λόγοι τοῦ Μητροπολίτου Χρυσοστόμου καὶ ἐκθέσεις του περὶ τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγῶνος, τὶς ὁποῖες ὑπέβαλλε ἀνελλιπῶς πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην κ.ἄ.), ἀπετεφρώθησαν κατὰ τὴν πυρπόλησιν τοῦ κτιρίου τῆς Μητροπόλεως Ἀλιστράτης ποῦ ἔλαβε χώραν τὸ ἔτος 1908.

Κατὰ τὸν φιλόλογο καὶ ἱστορικὸ Τρύφωνα Εὐαγγελίδη, ἡ μεταφορὰ τῆς ἔδρας τῆς Μητροπόλεως ἀπὸ τὴν Δράμα εἰς τὴν Ἀλιστράτη ἐγένετο τὴν 1ην Ἰανουαρίου 1825 ἐπὶ Μητροπολίτου Νικοδήμου. Αὐτὸ προκύπτει τόσο ἀπὸ σχετικὸ πρακτικὸ τοῦ ἰδίου, ποῦ φέρει ἡμερομηνία 1η Ἰανουαρίου 1825, στὸ ὁποῖο, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, γίνεται λόγος γιὰ τὴν ἀνεγερσὴ εἰς τὴν Ἀλιστράτην Μητροπολιτικοῦ οἰκήματος, ὅσο καὶ ἀπὸ τὴν ὑπαρξὴ στὸν περίβολο τοῦ ἱεροῦ Ναοῦ Ἀγίου Ἀθανασίου τῆς Ἀλιστράτης τριῶν τάφων Μητροπολιτῶν, τοῦ Ἀθανασίου (ποῦ ἀπεβίωσε τὸ 1875), τοῦ Ἰωαννικείου (ποῦ ἀπεβίωσε τὸ 1878) καὶ τοῦ Γερμανοῦ (ποῦ ἀπεβίωσε τὸ 1896), οἱ ὁποῖοι εἶχαν ἀναπτύξει λίαν ἀξιόλογη ἐθνικὴ δράση.

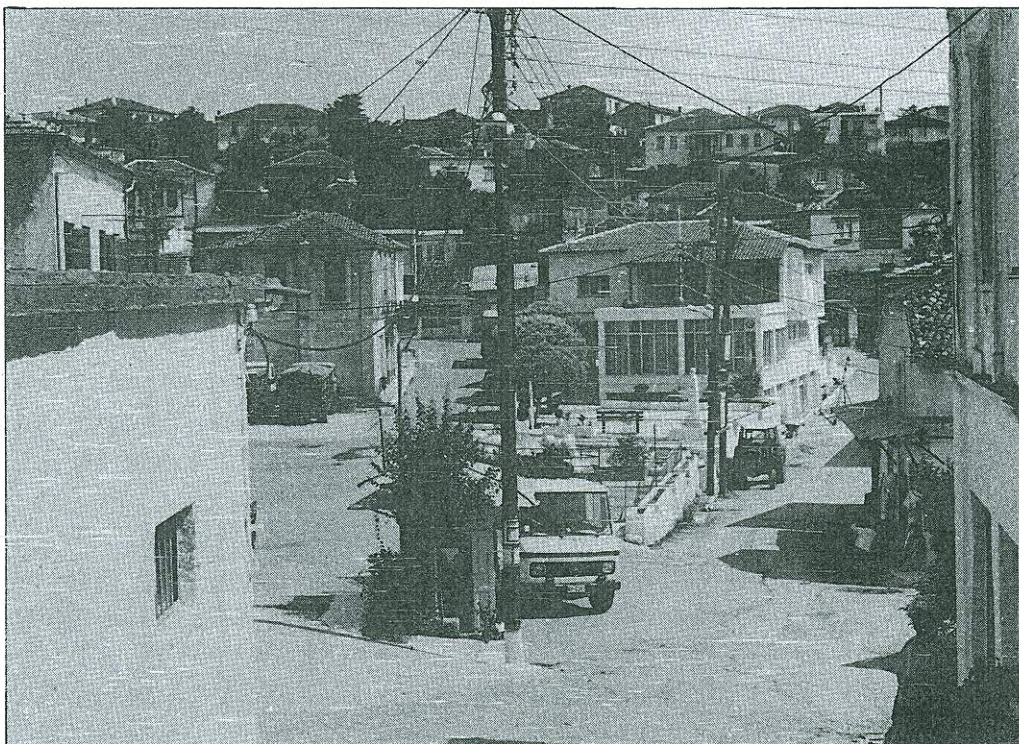
Διάδοχος τοῦ Μητροπολίτου Γερμανοῦ ὑπῆρξε ὁ μετέπειτα Μητροπολίτης Σμύρνης ἐθνομάρτυς Χρυσόστομος, στίς ἐνέργειες τοῦ ὁποίου ὀφείλεται καὶ ὁ κατὰ τὸ ἔτος 1903 σχηματισμὸς τοῦ πρώτου ἐλληνικοῦ ἀνταρτικοῦ σώματος εἰς τὴν περιοχὴ του. Τὸ ἀνταρτικὸ τοῦτο σῶμα ὑπὸ τὴν ἀρχηγία τοῦ Ἀντωνίου Ντούρα ἀπὸ τὴν Κρήτη ἔδρασε κατὰ τὸν Μακεδονικὸ Ἀγῶνα ἐναντίον τῶν Βουλγάρων κομιτατζήδων, μέχρις ὅτου ἡ ἀρχηγία περιῆλθε εἰς τὰ χέρια τοῦ ὀπλαρχηγοῦ Δούκα, στενοῦ συνεργάτου τοῦ Μητροπολίτου Χρυσοστόμου.

Ἐδῶ θὰ πρέπει νὰ σημειωθῇ, ὅτι, ὅπως ἀναφέρει ὁ λογοτέχνης - ἱστορικὸς τῶν Σερρῶν Γεώργιος Καφταντζῆς στὸ βιβλίον του «Οἱ Σέρρες ἄλλοτε καὶ τώρα» (1985) σελ. 174, τὸ ἔτος 1910 ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἀγ. Ἀθανασίου Ἀλιστράτης εἶχε ἐκδοθῆ νόμισμα, τὸ ὁποῖο εἶχε ἐν τῇ μιᾷ ὀψῇ του ἔγραφε «*Ἐκκλησία Ἀγ. Ἀθανασίου - Ἀλιστράτη*» καὶ εἰς τὴν ἄλλη «10 παράδες 1910».

Ἡ Ἀλιστράτη δὲν μνημονεύεται σὰν ἀρχαία πόλις. Φαίνεται ὅτι ἀρ-

χικὰ ἦταν μία μικρὴ κώμη, κτίσμα τῶν νεωτέρων χρόνων, ἡ ὁποία ὁμως ἀνεπτύχθη γρήγορα σὲ κωμόπολη λόγω τῆς ἐπίκαιρης γεωγραφικῆς τῆς θέσεως, τῆς εὐφορίας τοῦ ἐδάφους τῆς καὶ τοῦ ἐμπορίου μεταξὺ Σερρῶν - Δράμας - Καβάλας, τοῦ ὁποίου ἐχρησίμευσε ὡς διαμετακομιστικὸς σταθμὸς μέχρι τῆς κατασκευῆς τοῦ σιδηροδρόμου, ὅποτε ἐξέπεσε κατὰ πολὺ

ΑΛΙΣΤΡΑΤΗ: Ἡ κεντρικὴ πλατεῖα καὶ εἰς τὸ κέντρον τὸ κτίριον τοῦ Κοινοτικοῦ Καταστήματος.

τῆς προτέρας ἀκμῆς τῆς. Ἐν τούτοις ὁμως καὶ πάλι ἀποτελοῦσε προπύργιο τοῦ Ἑλληνισμοῦ, μία ἀπὸ τῆς κεντρικότερας καὶ πλέον ἀξιόλογες Ἑλληνικῆς Κοινότητες, περιλαμβάνουσα στοὺς κόλπους τῆς περὶ τῆς 600 Ἑλληνικῆς οἰκογένειες. Διακρινομένη δὲ γιὰ τὴν πρόοδό τῆς, καλλιεργοῦσε μὲ ζῆλο τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα, διατηροῦσα πρὸς τοῦτο καλὰ Ἐκπαιδευτήρια καὶ Οἰκοτροφεῖο, γιὰ τὴ συντήρησιν τῶν ὁποίων διετίθεντο 700 λίρες. Μῆρος τοῦ ποσοῦ αὐτοῦ, τὸ ὁποῖο δὲν ἦταν εὐκαταφρόνητο γιὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη, ἐκάλυπταν οἱ τόκοι ποὺ προήρχοντο ἀπὸ καταθέσεις χρημάτων στὴ Μονὴ Εἰκοσιφοινίσσης (ὅπως πληροφοροῦμεθα ἀπὸ τὸ «Μακεδονικὸ Ἡμερολόγιο» τοῦ 1910 σελ. 201) καὶ ἀπὸ τὸν εἰς Βελιγράδιον ἀποβίωσαντα μέγαν Εὐεργέτην τῆς Κοινότητος Ἀλιστράτης

Ευάγγελον Μπάρμαν, ὁ ὁποῖος μεταξὺ τῶν ἄλλων ἐμερίμνησε διὰ τὴν ἐπίστρωσιν τοῦ ἐδάφους τῆς ἐκκλησίας με μάρμαρα, τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου Ἀλιστράτης, ὅπως αὐτὸ προκύπτει ἀπὸ σχετικὴ πλάκα ποῦ εἶναι ἐντοιχισμένη ἐπάνω ἀπὸ τὴν θύρα τῆς κεντρικῆς εἰσόδου τοῦ Ναοῦ.

Τὸ μᾶλλον προσοδοφόρον προϊὸν τῶν κατοίκων ἦταν ὁ καπνός, μετὸν ὁποῖον ἐκαλλιεργοῦντο μεγάλες ἐκτάσεις, ὅπως ἐπίσης καὶ οἱ ἀμπελουργικὲς καλλιέργειες.

Ἡ ἐβδομαδιαία ἀγορά, ποῦ ἐλάμβανε χώραν κάθε Παρασκευή, προσεῖλκε ἐμπόρους καὶ ἀγοραστὰς ἀπὸ ὅλην τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονία.

Ἡ ἐτυμολογία τοῦ ὀνόματος τῆς Ἀλιστράτης δὲν εἶναι γνωστὴ. Κατὰ μία ἄποψη, ἡ κωμόπολις ἐκτίσθη ἐπάνω στὰ ἐρείπια ἀρχαίου ναοῦ τοῦ Ἁγίου Εὐστρατίου καὶ ὑποστηρίζεται ἀπὸ μερικοὺς ὅτι τὸ ὄνομα προέρχεται ἐκ τοῦ Ἁγίου Εὐστράτιος - Ἁΐ Στράτης - Ἁγι Στράτης - Ἀγιστράτη - Ἀλιστράτη, ὁπότε ἡ λέξις πρέπει νὰ δασύνηται.

Κατ' ἄλλη ἄποψη, ἡ λέξις Ἀλιστράτη προέρχεται ἐκ τοῦ Ἀρχιστράτηγος (Μιχαὴλ ἢ Γαβριὴλ) - Ἀρχιστράτης - Ἀρχιστράτη - Ἀλιστράτη.

Τὴν ἄποψη αὐτὴ ἐπιβεβαιώνει καὶ σχετικὸ ποίημα ποῦ ἀπαγγέλλθηκε ἀπὸ τὴν μαθήτρια τότε τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου Ἀλιστράτης Ζωὴ Τσίμπα, μετέπειτα σύζυγον Βασιλείου Χιώλου, κατὰ τὴν ἀφιξὴ καὶ ὑποδοχὴ τοῦ Μητροπολίτου Χρυσοστόμου στὴν Ἀλιστράτη. Τὸ ποίημα αὐτό, τὸ ὁποῖο ἐνεθυμεῖτο πλήρως καὶ ἀπήγγελλε αὐτούσιω μέχρι τοῦ προσφάτου θανάτου τῆς ἡ μητέρα μας, ἔχει ἐπὶ λέξει ὡς ἑξῆς:

*Ὡς εἶ παρέστης σεβαστέ
Ἀρχιστράτης Ποιμενάρχα
Ἀρχιερέων σέμνωμα
σεπτὲ Πρωθιεράρχα.
Ὅλη ἡ πόλις σήμερον*

*ἀγάλλεται καὶ χαίρει
διότι εἰς τοὺς κόλπους τῆς
ἄνδρα σεπτὸν νῦν φέρει
καὶ εὐχεται ἀπὸ καρδίας
ὑπὲρ σεβαστῆς υἰείας.*

Ἄλλ' οὔτε τὸ Ἀγιστράτη, οὔτε τὸ Ἀρχιστράτη συναντῶνται σὲ ἐπιγραφές, ἔγγραφα ἢ κώδικες. Ἀντιθέτως συναντῶνται τὰ ὀνόματα: Ἀλιστράτη καὶ Ἀλεστράτη καὶ Ἀλιστράτιον καὶ Ἀλέστριον.

Μερικοὶ ξένοι τὸ ὄνομα τῆς Ἀλιστράτης ἀποδίδουν εἰς τὴν λατινικὴν λέξιν «ALISTRATE», ἡ ὁποία σημαίνει ἐν μέσῳ τῶν ὁδῶν.

Εἰς τὰ πατριαρχικὰ σιγίλλια καὶ ἔγγραφα ἀναφέρεται ἡ Ἀλιστράτη μετὸ σημερινὸ τῆς ὄνομα. Εἰς τοὺς Κώδικες τῆς Μονῆς Εἰκοσιφοινίσσης Παγγαίου ἀναφέρεται μετὸ σημερινὸ τῆς ὄνομα (Ἀλιστράτη).

Ὁ συγγραφεὺς καὶ διδάσκαλος τοῦ Μελενίκου Δημήτριος Καλαμβοκίδης (1842), ποῦ δίδαξε καὶ στὴν Ἀλιστράτη, σὲ ἓνα πρακτικὸ τῆς

Μητροπόλεως τὴν ἀναφέρει ὡς Ἀλιστράτη.

Τέλος, ὁ καθηγητὴς τῶν Σερρῶν Τσικόπουλος, συμφωνῶν μὲ τὴν ἄποψιν τοῦ Γάλλου περιηγητοῦ Ντετιέ, ἀναφέρει σὲ σχετικὴ μελέτη του ὅτι τὸ ὄνομα τῆς Ἀλιστράτης δὲν προέρχεται ἀπὸ τοὺς Ἀρχιστρατήγους Μιχαὴλ καὶ Γαβριήλ, ἀλλ' ἀπὸ τὸν Ἅγιον Εὐστράτιον, τοῦ ὁποίου ἡ ἐκκλησία ὑπῆρχε στὴν κωμόπολη ἀπὸ παλιά. Ὁ ἴδιος δὲν παραδέχεται ὅτι ἡ λέξις Ἀλιστράτη εἶναι ἀπὸ τὸ λατινικὸ «ALISTRATE».

Μὲ τὴν ἄποψη τῶν Τσικοπούλου καὶ Ντετιέ συμφωνεῖ καὶ ὁ Μητροπολίτης Ἀθηνῶν καὶ συγγραφεὺς καὶ γεωγράφος Μελέτιος, ὁ ὁποῖος δέχεται ὅτι ἡ Ἀλιστράτη παράγεται ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Ἁγίου Εὐστρατίου.

Ἄλλο ἀξιοσημεῖωτο γεγονός, καθοριστικὸ τῆς ἱστορίας τῆς Ἀλιστράτης, τοῦ σπουδαιοτάτου αὐτοῦ κέντρου τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων ἐπὶ Τουρκοκρατίας, εἶναι καὶ ἡ σύσταση τῆς ὀνομασθείσης «Κεντρικῆς Σχολῆς Ἀλιστράτης» (Σχολαρχείου ἢ Ἡμιγυμνασίου), στὴν ὁποία φοιτοῦσαν, ὡς εἰς Ἀνωτέραν Σχολὴν, ἐκ πάσης τῆς Ἐπαρχίας Ζίχνης. Τὴν ἴδρυση τῆς Σχολῆς αὐτῆς στὴν Ἀλιστράτη κατὰ τὴν περίοδο αὐτὴ ἐπέβαλαν κυρίως οἱ δημιουργηθεῖσες πνευματικὲς ἀνάγκες τῶν ἐπαρχιῶν Φυλλίδος καὶ Παγγαίου μετὰ τὴν πνευματικὴ ἀναγέννηση τοῦ ὑποδούλου ἔθνους μας ἐν γένει κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα. Ἡ Σχολὴ αὐτὴ, οἷσα μοναδικὴ στὸ πολυπαθὲς ἐκεῖνο τμῆμα τοῦ Ἑλληνισμοῦ, γρήγορα ἔγινε ἐφάμιλλη τῶν ἄλλων ὁμοειδῶν Σχολῶν τῆς Μακεδονίας καὶ ἀνέδειξε τὴν Ἀλιστράτη φωταυγῆ πνευματικὴν τοῦ Γένους ἐστίαν, φωτίζουσαν μὲ τὸ ἀνέσπερον φῶς τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων τὸν σκοτεινὸν ὀρίζοντα τοῦ τμήματος ἐκείνου τῆς πολυπαθοῦς Μακεδονίας, τασσομένη εἰς δευτέραν βαθμίδα εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν, μετὰ τὴν Σχολὴν τῶν Σερρῶν, ὅπως ἀναφέρεται στὸν Τόμο Δ' τοῦ «Μακεδονικοῦ Ἡμερολογίου», Ἀθῆναι 1911, σελ. 180 ἐπόμε.

Ἀφότου κατὰ τὴν 1ην Ἰανουαρίου 1825 ἔγινε ἡ μεταφορὰ τῆς ἔδρας τῆς Μητροπόλεως ἀπὸ τὴν Δράμα στὴν Ἀλιστράτη, ἀπὸ τότε καὶ ἡ λειτουργοῦσα στὴν Ἀλιστράτη «Κεντρικὴ Σχολὴ» ἔλαβε τὸν τίτλο «Κεντρικὴ Ἑλληνικὴ Σχολὴ», ὅπως ὑποστηρίζει ὁ ἱστορικὸς καὶ συγγραφεὺς Τρύφων Εὐαγγελίδης.

Περὶ τῆς Σχολῆς αὐτῆς, ἡ ὁποία στὰ χρόνια τῆς μεγάλης τῆς ἀναπτύξεως εἶχε καταστῆ περιώνυμο πνευματικὸ κέντρο τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας καὶ συνέβαλε τὰ μέγιστα στὴν προαγωγὴ τῶν γραμμάτων στὸ ὑπόδουλο τοῦτο τμῆμα τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἀναφέρουμε κατωτέρω ὅσες πληροφορίες ἀντλήσαμε ἀπὸ τὸ γνωστὸ σύγγραμμα τοῦ ἀνωτέρω ἱστορικοῦ Τρύφωνος Εὐαγγελίδη «Ἡ Παιδεία ἐπὶ Τουρκοκρατίας» καὶ ἀπὸ σχετικὰ ἱστορικὰ ἄρθρα, καταχωρισμένα στὰ «Δημοσιεύματα τῆς Ἐται-

ρίας Μακεδονικῶν Σπουδῶν», ἀπὸ τὰ ὁποῖα μνημονεύουμε τὸ πολὺ ἀξιόλογο ἄρθρο τοῦ ἄλλοτε καθηγητοῦ τοῦ Γυμνασίου Ἀλιστράτης, Ἀθανασίου Γιομπλάκη, «Περὶ τῆς Κεντρικῆς Σχολῆς Ἀλιστράτης» (Ἀνάτυπο ἐκ τοῦ Τόμου τῶν Μακεδονικῶν, Θεσ/νίκη 1957). Ἀπὸ τὶς πηγές λοιπὸν αὐτὲς ἀρνούμεθα τὶς ἐξῆς πληροφορίες:

Ἡ Σχολὴ αὐτὴ, τῆς ὁποίας δὲν εἶναι γνωστὸς ὁ ἀκριβὴς χρόνος τῆς ἰδρύσεως, πρέπει νὰ θεωρηθῆ ὡς ἰδρυθεῖσα κατὰ τὶς ἀρχές τοῦ 19ου αἰῶνος.

Ἀρχικὰ ἔφερε τὸν τίτλο «Κεντρικὴ Σχολή», ἀλλ' ἀφότου, ὅπως προαναφέραμε, τὴν 1ην Ἰανουαρίου 1825 ἡ ἔδρα τῆς Μητροπόλεως Δράμας μετεφέρθη στὴν Ἀλιστράτη, ἡ Σχολὴ μετωνομάσθη σὲ «Κεντρικὴ Ἑλληνικὴ Σχολή». Τέλος, στὶς ἀρχές τοῦ 20ου αἰῶνος ἡ Σχολὴ ἔφερε τὸν τίτλο «Ἀστικὴ Σχολὴ Ἀλιστράτης».

Ἡ περίοδος τῆς μεγίστης ἀκμῆς τῆς «Κεντρικῆς Ἑλληνικῆς Σχολῆς Ἀλιστράτης» εἶναι ἡ δεκαετία 1840-1850, κατὰ τὴν ὁποία ἡ φήμη τῆς ὑπερέβαλε καὶ αὐτὴν τῆς Σχολῆς τῶν Σερρῶν, ἡ ὁποία ὡς τότε κατεῖχε τὰ πρωτεῖα, ὅπως πληροφοροῦμεθα ἀπὸ τὸ βιβλίον τοῦ ἱστοριοδίφου Πέτρου Πέννα «Ἱστορία τῶν Σερρῶν», ἔκδοσις 1966, σελ. 143-144, ἐξ αἰτίας τῆς ἀντιθέσεως τοῦ τότε Μητροπολίτου πρὸς τὸν ἐκ Σερρῶν Διευθυντὴ τῆς Σχολῆς Φωτιάδην. Αὐτὸ ὅμως προκύπτει κυρίως ἀπὸ τὶς ἐπιστολές τῆς οἰκογενείας Μάλαμα, γιὰ τὶς ὁποῖες θὰ ἀναφερθοῦμε ἐκτεταμένα κατωτέρω.

Ψυχὴ τῆς Σχολῆς ἦταν ὁ ἐκάστοτε Σχολάρχης. Ὡς πρῶτος Σχολάρχης ἀναφέρεται ὁ ἐκ Μελενίκου Δημήτριος Καλαμβοκίδης, ἐνῶ κατὰ τὴν περίοδο τῆς μεγίστης ἀκμῆς τῆς Σχολῆς ὁ Ἰωάννης Χαρίδημος, τοῦ ὁποίου διάδοχος ὑπῆρξε ὁ Χριστόφορος Προδρομίτης, διευθυντῆς τῆς Σχολῆς κατὰ τὴν περίοδο 1849-1859.

Πρέπει ἀκόμη νὰ σημειωθεῖ ὅτι κατὰ τὸ ἔτος 1843 ὁ Πατριάρχης Γερμανὸς Δ' εἶχε διατάξει τοὺς μοναχοὺς τῆς Μονῆς Εἰκοσιφοίνισσης Παγγαίου νὰ ἀποστέλλουν τοὺς δοκίμους τῆς Μονῆς στὴν Σχολὴ Ἀλιστράτης πρὸς καλυτέρα ἐκπαίδευση καὶ ὅτι ὁ τότε Μητροπολίτης Δράμας Ἀθανάσιος εἶχεν ὑποχρεώσει τὴν Μονὴ νὰ καταβάλλῃ στὴν Σχολὴ Ἀλιστράτης ἔτησίᾳ ἐπιχορήγηση. Τὸ ἐπόμενον ὅμως ἔτος 1844 οἱ Μοναχοὶ ἰδρυσαν στὴν Εἰκοσιφοίνισσα διὰ τοὺς δοκίμους «Σχολὴν Ἑλληνικὴν», ἀλλὰ ἡ ἐπιχορήγηση ἐξακολούθησε νὰ καταβάλλεται μέχρι τῶν χρόνων τῆς παρακμῆς τῆς Κεντρικῆς Σχολῆς Ἀλιστράτης.

Γιὰ τὴν ἀγορὰ οἰκίας ἀντὶ 10.500 γροσίων πρὸς λειτουργίαν εἰς αὐτὴν τῆς Κεντρικῆς Ἑλληνικῆς Σχολῆς Ἀλιστράτης ἐφυλάσσετο εἰς τοὺς Κώδικες τῆς Μητροπόλεως σχετικὸ Πρακτικόν, πού ἔφερε ἡμερομηνία 18

Φεβρουαρίου 1841. Τὸ Πρακτικὸ αὐτὸ ἦταν διεξοδικό, γραμμένο μὲ τὸ ἐκκλησιαστικὸ ἰδίωμα καὶ ἄξιο πολλῆς προσοχῆς, διακρινόμενο γιὰ τὴν ἐγκράτεια τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ τὸν πλοῦτο τῶν διανοημάτων του.

Σημειωτέον ὅτι οἱ ἄνδρες ἐκεῖνοι ἐμφοροῦντο ἀπὸ ἐνθεο ζῆλο καὶ πνεῦμα ἅγιο πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν Παιδείαν, τὴν ὁποῖαν ὑπελάμβαναν σὲ ἄρμονικὸ καὶ ἄρρηκτο συνδυασμὸ μὲ τὴν ὀρθόδοξη χριστιανικὴ πίστη, ὅπως τὸ φῶς συνδυάζεται μὲ τὴν θερμότητα. Δυστυχῶς, μὲ τὴν κατὰ τὸ ἔ-

ΑΛΙΣΤΡΑΤΗ: Ἐκ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ Ἁγ. Ἀθανασίου μὲ τὸ ἐπιβλητικὸν κωδωνοστάσιον.

τος 1908 πυρπόλησιν, ὅπως προείπαμε, τοῦ κτιρίου τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Ἀλιστράτης, ἐκάη τὸ ἐν λόγῳ Πρακτικόν, ὅπως ἄλλωστε ἐκάησαν καὶ ὄλοι οἱ Κώδικες τῆς Μητροπόλεως καὶ τῆς Μονῆς Εἰκοσιφοινίσσης κλπ. ἔγγραφα, τὰ ὁποῖα ἦσαν πράγματι πολύτιμα καὶ ἄξια ἰδιαίτερας μελέτης. Περικοπὲς ὁμῶς τοῦ ἀνωτέρω Πρακτικοῦ ἀνατυπώθηκαν ὑπὸ τοῦ Γ. Χατζηκυριακοῦ εἰς τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθεῖσαν συγγραφὴν ὑπὸ τὸν τίτλον: «Σκέψεις καὶ ἐντυπώσεις ἐκ περιοδείας ἀνα τὴν Μακεδονίαν», Ἀθῆναι

1906, από την όποιαν και σταχυολογοῦμε τὰ άνωτέρω.

Άργότερα και συγκεκριμένα τὸ έτος 1870 άνηγέρθη με δαπάνη τῆς Κοινότητος εὐρύχωρη και μεγάλη Σχολή, πὸ ἦταν τὸ μεγαλύτερο και ἐξέχον κτίριο τῆς κωμοπόλεως. Στὴν πρόσοψη τοῦ μεγαλοπρεποῦς αὐτοῦ κτιρίου ὑπῆρχε ἔμμετρος ἰαμβικὴ ἐπιγραφή. Άποτελοῦσε δὲ τότε ἡ Άλιστράτη κέντρο σπουδαῖο τῆς περιοχῆς και μία ἀπὸ τις πλεον σημαίνουσες Ἑλληνικὲς Κοινότητες τῆς Άνατολικῆς Μακεδονίας, διακρινομένη «ἐπὶ πατριωτισμῶ», ὅπως χαρακτηριστικὰ ἀναφέρει ἐπὶ λέξει ὁ ἰατρὸς Άνδρέας Άραβαντινός, Γεν. Γραμματεὺς τοῦ Παμμακεδονικοῦ Συλλόγου, στὸ βιβλίο του «Ἡ Μακεδονία εἰκονογραφημένη», Ἄθῆναι 1909, σελ. 130. Διατηροῦσε δὲ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἡ Άλιστράτη ὀκτατάξιο Άρρεναγωγεῖο και ἐξατάξιο Παρθεναγωγεῖο μετὰ Νηπιαγωγείου και Οἰκοτροφείου, ἰδρυθέντος ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου Χρυσοστόμου, ὅπως θὰ κάνουμε λόγο ἀναλυτικότερα παρακάτω.

Ἐπανερχόμενοι στὸ περιεχόμενο τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Γεράκη Μάλαμα πρὸς τὸν μαθητὴν υἱὸν του Κωστάκη Μάλαμα ἢ Καλλικλῆν, σημειῶνουμε τὰ ἀκόλουθα:

Στις ὄρχές τοῦ θέρους τοῦ 1843 ὁ πλούσιος Σερραῖος ἔμπορος Γεράκης Μάλαμας ἔστειλε τὸν 13ετῆ γιὸ του Κωστάκη γιὰ νὰ φοιτήσῃ στὴν Σχολὴ τῆς Άλιστράτης. Άργότερα, ἕτερος σπουδαστῆς ἐκ Σερρῶν, ἐξάδελφος τοῦ Κωστάκη, ἐκφράζει τὴν ἐπιθυμία νὰ ἀκούσῃ «τέτοια ὑψηλὰ μαθήματα», παρακαλεῖ δὲ τὸν Μάλαμα νὰ τοῦ πωλήσῃ τὰ βιβλία του.

Στὴν ἀπὸ 4 Σεπτεμβρίου 1847 ἐπιστολὴ τοῦ μαθητοῦ τῆς Σχολῆς τῶν Σερρῶν Χρήστου Πασχαλίδη πρὸς τὸν Κωστάκη Μάλαμα, γίνεται μετὰξὺ ἄλλων λόγος γιὰ τὴν ἔλλειψη Σχολάρχου στις Σέρρες. Ἄλλὰ και ὅταν ὁ Μάλαμας ἀπεφοίτησεν ἀπὸ τὴν Σχολὴ και ἐπέστρεψε στὴν πατρίδα του, γράφοντας πρὸς αὐτὸν ὁ Σχολάρχης του Ἰ. Χαρίδημος ἔλεγε, ἐκτὸς τῶν ἄλλων: «Χάρηκα γιὰ τὴ βελτίωση τῆς Σχολῆς τῆς πατρίδας σας, εὐχόμενος νὰ βελτιωθῆ ἀκόμα περισσότερο γιὰ τὴν ἀνύψωση τῆς παιδείας τῆς νεολαίας...».

Άπὸ τὰ ἀνωτέρω γίνεται φανερό, ὅτι ἡ περίφημη Σχολὴ τῶν Σερρῶν ἔστερεῖτο Σχολάρχου κατὰ τὴν ἐποχὴ αὐτὴ και ὅτι τὸ ὄρολόγιον πρόγραμμα τῶν μαθημάτων τῆς ἦταν περικεκομμένο, ἐν ἀντιθέσει με τὴν Σχολὴ τῆς Άλιστράτης, στὴν ὁποία και προσωπικὸ ὑπῆρχε πλῆρες και τὸ πρόγραμμα τῶν διδασκομένων μαθημάτων ἐφαρμόζετο ἀνελλιπῶς.

Ἡ φοίτηση τῶν μαθητῶν στὴν Σχολὴ ἦταν 5ετῆς. Ἄτὸ τὸ συμπεραίνουμε ἀπὸ τὰ ἔτη τῆς φοιτήσεως σ' αὐτὴ τοῦ Κωστάκη Μάλαμα.

Άλλο ἀξιοσημείωτο γεγονός εἶναι ὅτι τὰ μαθήματα δὲν διεκόπτοντο τὸ καλοκαίρι, διότι ὁ κανονισμὸς τῆς Σχολῆς δὲν προέβλεπε θερινὲς δια-

κοπές. Διακοπές μαθημάτων ἐγίνοντο μόνον κατὰ τὶς ἐορτὲς τῶν Χριστουγέννων καὶ τοῦ Πάσχα. Ὅπως διαπιστώνεται ἐκ τοῦ ὅτι ὁ Μάλαμας ἦταν ἡλικίας 13 ἐτῶν ὅταν εἰσηλθε πρὸς φοίτηση στὴν Σχολή, ἢ ἡλικία τῶν προσερχομένων πρὸς φοίτηση στὴν Σχολή ἦταν ἢ προεφηβική. Αὐτὸ δὲ ἐνισχύεται καὶ ἀπὸ ἀνταλλαγεῖσες ἐπιστολὲς μεταξὺ τοῦ Μάλαμα καὶ συμμαθητῶν του, οἱ ὁποῖοι ἦσαν συνομήλικοί του.

Ἀπὸ ὑπάρχουσες ἀσθενεῖς μαρτυρίες συμπεραίνεται ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν διδασκόντων στὴν Σχολή ἦταν τρεῖς, δηλ. ὁ Σχολάρχης καὶ δύο ἄλλοι διδάσκαλοι.

Οἱ μαθηταὶ εὐρίσκοντο σὲ ἄμεση πνευματικὴ ἐξάρτησι ἀπὸ τοὺς διδασκάλους τους, τοὺς ὁποίους ἔπρεπε νὰ ἐνημερώνουν γιὰ κάθε τι ποὺ τοὺς ἀφοροῦσε καὶ κυρίως γιὰ ὅσα εἶχαν σχέση μὲ τὸν προσωπικό τους βίο. Ὁ Σχολάρχης ρύθμιζε τὴν ζωὴ τῶν μαθητῶν του ἐξ ὀλοκλήρου. Ἀπὸ ἄδεια δὲ αὐτοῦ, χορηγούμενη κατὰ τὴν κρίση του, ἐξαρτᾶτο ἢ μετάβαση τῶν μαθητῶν στὶς ἰδιαίτερες πατρίδες τους κατὰ τὶς διακοπὲς τῶν ἐορτῶν. Ἐπ' αὐτοῦ ἔχουμε ἀψευδῆ μαρτυρία σχετικὴ ἐπιστολὴ τοῦ Γεράκη Μάλαμα, ὁ ὁποῖος γράφων πρὸς τὸν γιό του Κωστάκη, ἐκφράζει τὴν μεγάλῃ του ἐπιθυμία νὰ συνορτάσῃ μαζί του τὰ Χριστούγεννα. Χαρακτηριστικὰ τοῦ λέγει μεταξὺ ἄλλων στὴν ἐπιστολὴ του:

«...ἔχε το εἰς ἐνθύμησιν νὰ ζητήσης τὴν ἄδειαν τοῦ διδασκάλου σου, καὶ ἂν εἶναι μὲ τὴν ἄδειάν του, γράψε μας νὰ ἠξέυρω διὰ νὰ σὲ φέρω τὰ Χριστούγεννα, νὰ ἔλθης ἐδῶ...».

Τὴν οἰκονομικὴ διαχείριση τῆς Σχολῆς εἶχαν δύο ἀξιοματουῦχοι κατὰ προτίμησιν κληρικοί.

Ὅπως προκύπτει ἀπὸ διασωθὲν ἀπολυτήριον μαθητοῦ, τὴν ἐποπτεία τῆς Σχολῆς εἶχε Ἐπιτροπή, ἀποτελουμένη ἀπὸ προύχοντες τῆς Ἀλιστράτης, ὑπὸ τὴν προεδρία τοῦ ἐκάστοτε Μητροπολίτου.

Ὁ κατ' ἐξοχὴν ὁμοῦ ρυθμιστὴς καὶ ἰθύνων νοῦς τοῦ ὄλου ἔργου ποὺ ἐπιτελεῖτο στὴν Σχολή ἦταν ὁ Σχολάρχης, ἀπὸ τὴν προσωπικότητα τοῦ ὁποῖου ἐξαρτᾶτο ἢ πρόοδος τῶν μαθητῶν καὶ ἡ φήμη τῆς Σχολῆς.

Ὁ διασωθεὶς ἀπολυτήριος τίτλος τῆς Σχολῆς εἶναι γραμμένος ἐπὶ τῆς μιᾶς σελίδος τοῦ πρώτου φύλλου. Ἀντὶ γιὰ ἐπικεφαλίδα ἐπὶ τοῦ τίτλου φέρεται τὸ ὄνομα τοῦ Μητροπολίτου, ἀντικαθιστῶν προφανῶς τὴν σφραγίδα. Παραπλευρῶς δὲ τοῦ ὀνόματος ὑπάρχει ἢ φράσις «ὡς βεβαιοῦ», εἰς τὸ τέλος δὲ φέρει τὶς ὑπογραφὰς τοῦ Σχολάρχου καὶ τῶν μαρτύρων. Ὁ χάρτης τοῦ ἐγγράφου εἶναι ὁ κοινός, αἱ δὲ διαστάσεις αὐτοῦ συνήθους φύλλου ἀναφορᾶς.

Τὸ ὄνομα τοῦ Μητροπολίτου δυσανάγνωστον.

Ὁ Κωνσταντῖνος Καλλικλῆς Σερραῖος, τέκνον γνήσιον τῆς Ἀνατολικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἔρωτι παιδείας ἐκκαιόμενος, φέρων ἔδωκεν ἑαυτὸν ἐν τοῖς μαθήμασιν.

Ἐδιδάχθη οὖν ἐν τῇ κατὰ τὴν Ἀλιστράτ(ην) Ἑλληνικῇ Κεντρικῇ Σχολῇ τῆς ἐπαρχίας Δράμας, μεγίστη ἐπιμελείᾳ χρώμενος, ἅπασαν τὴν Ἐγκύκλιον Παιδείαν: Γραμματικὴν, φημί, ποιητικὴν καὶ Ρητορικὴν. Ἦκουσε δὲ καὶ φιλοσοφίαν, ἥγουν Λογικὴν, Μεταφυσικὴν καὶ Ἠθικὴν. Ἐδιδάχθη καὶ ἐκ τῶν Μαθηματικῶν, Ἀριθμητικὴν, καὶ Γεωγραφίαν Στοιχειώδη, καὶ τέλος Ἱερὰν Κατήχησιν καὶ Ἱερὰν Ἱστορίαν Ἐπίτομον. Ἐν οἷς ἅπασιν ἐξετασθεῖς εὐδοκίμησεν ἄριστα.

Ἐζῆσε δὲ ἐν χρηστότητι ἠθῶν, διατελέσας κατὰ πάντα ἀμώμητος, καὶ ἀγαπώμενος τὰ μάλιστα διὰ τ(α)ῦτα.

Ἀμφοτέρων οὖν ἔνεκα: λέγω δὴ, τῆς τε ἐν τοῖς μαθήμασιν εὐδοκίμησεως, καὶ τῆς τῶν Ἠθῶν χρηστότητος, κρίνεται ἄξιος, εἰ μὲν αὐτῷ βουλομένῳ ἐστί, καὶ δύναμις περίεστιν, ἀκροάσασθαι καὶ τῶν ἐπιλοίπων τῆς φιλοσοφίας εἰδῶν ἄλλη πη, τοιαύτης τῆς φιλοσοφίας ἀπαιτούσης τοὺς ἰδίους ἑαυτῆς μύστας. Εἰ δὲ μή, οὐ μόνον κατ' οἴκους διδάσκειν, ἀλλὰ καὶ Σχολὴν κοινὴν ἀναδέξασθαι, διὸ δέδοται αὐτῷ καὶ τὸ παρὸν δικαίως, ἴν' ἔχοι, ὅποι ἂν ἀπέλθῃ τὸ ἀξιόπιστον.

τῷ «αωμη. τῇ «αη» Ἰουνίου

Ἐν τῇ κατὰ τὴν Ἀλεστράτην Ἑλληνικῇ Κεντρικῇ Σχολῇ.

Ὁ τῆς Σχολῆς ταύτης Σχολάρχης Ἰωάννης Χαρίδημος βεβαιῶ.

Οἱ Ἐπίτροποι τῆς Σχολῆς:

Δημήτριος Ἀθανασιάδης μαρτυρῶ. Ἀλέξανδρος Παναγιώτου μαρτυρῶ. Θεόδωρος Βασιλείου μαρτυρῶ. Κωνσταντῖνος Γιάνκου μαρτυρῶ!

Ὅπως προκύπτει πάλι ἀπὸ τὸ ἴδιο διασωθὲν ἀπολυτήριο μαθητοῦ, τὰ μαθήματα ποὺ διδάσκονταν στὴν Σχολὴ ἦσαν Ἐρησκευτικά, Φιλολογικά, Φιλοσοφικά, Μαθηματικά καὶ ὡς ξένη γλῶσσα τὰ Γερμανικά, τὰ ὅποια ὅμως ἐθεωροῦντο ὡς δευτερεῦον μάθημα, ὅπως αὐτὸ ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὴν ἀπροθυμία τοῦ Κωστάκη Μάλαμα νὰ μελετᾷ τὸ μάθημα τῆς Γερμανικῆς γλώσσης, ἐν ἀντιθέσει μὲ τὸν πατέρα του, ὁ ὁποῖος σὲ σχετικὴ ἐπιστολὴ του τὸν συμβούλευε:

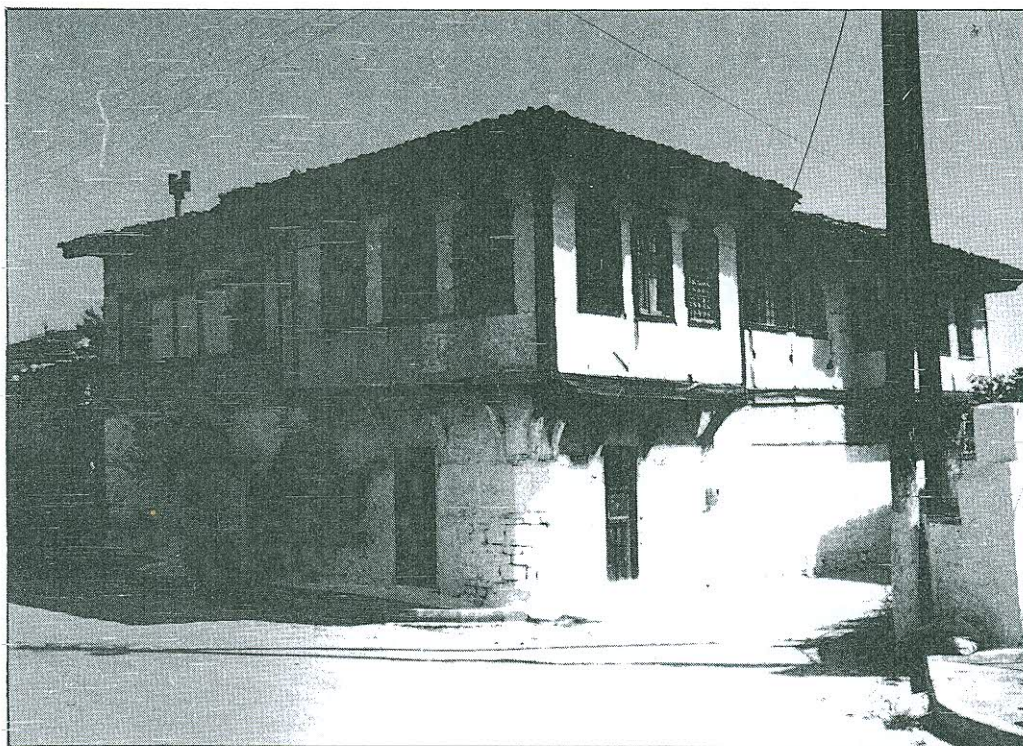
«...Κύτταξε λοιπόν, Κωστάκη μου, νὰ μελετᾷς τὰ μαθήματά σου καὶ μάλιστα τὰ Γερμανικά καθ' ἐκάστην...».

Οἱ κάτοχοι τοῦ ἀπολυτηρίου τῆς Σχολῆς εἶχαν τὸ δικαίωμα νὰ διδάσκουν μαθητὲς κατ' οἶκον καὶ νὰ διορίζονται ὡς δημοδιδάσκαλοι στὰ δημοσунτήρητα τὴν ἐποχὴ ἐκείνη σχολεῖα τοῦ ὑποδούλου Ἐθνους, τὰ ὅποια εἶχαν μεγάλες ἐλλείψεις σὲ προσωπικό. Τόσο μεγάλη ἦταν ἡ ἔλλειψη διδασκάλων, ὥστε ὅταν ἀπεφοίτησαν ἀπὸ τὴν Σχολὴ οἱ συμμαθητὲς

τοῦ Μάλαμα κατὰ τὸ καλοκαίρι τοῦ ἔτους 1848, μέχρι τῆς 15ης Ὀκτωβρίου — μέσα σὲ λίγους μῆνες δηλαδή — εἶχαν διορισθεῖ σχεδὸν ὅλοι, ὅπως προκύπτει ἀπὸ σχετικὴ ἐπιστολὴ τοῦ Σχολάρχου Ἰωάνν. Χαριδήμου πρὸς τὸν Μάλαμα.

Ἐξ ἄλλου, ὅπως πληροφοροῦμεθα πάλιν ἀπὸ τὸν Τρύφωνα Εὐαγγελίδη, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ σχετικὰ δημοσιεύματα τῆς ἐν Θεσ/νίκῃ ἐκδιδόμενης ἑφημερίδος «ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ» μὲ ἡμερομηνία 12 Μαρτίου 1904, τὴν Κεντρικὴ

ΑΛΙΣΤΡΑΤΗ: Παραδοσιακὴ οἰκία κληρονόμων Μπαφέρα.

Σχολὴ Ἀλιστράτης κατὰ τὰ ἔτη 1849-1859 διηύθυνε ὁ Χριστόφορος Προδρομίτης, ποὺ μετέπειτα δίδαξε στὴν Θεολογικὴ Σχολὴ τῆς Χάλκης καὶ ἀργότερα ἀπεσύρθη στὴ Μονὴ τοῦ Προδρόμου τῶν Σερρῶν.

Ἀπὸ τοὺς μεταγενέστερους Σχολάρχες μνημονεύουμε τὸν Ἀστέριο Γούσιο (1904) καὶ τὸν Χαρίλαο Παπαντωνίου (1906).

Ἀργότερα, ὅταν ἡ Σχολὴ μετωνομάσθη πλέον ἀπὸ Κεντρικὴ σὲ «Ἀστικὴ Σχολή», Διευθυντὴς της διετέλεσε καὶ ὁ Διόδωρος Καράτζης, πρῶην Σχολάρχης Τριγλείας καὶ Μουντανίων, κατόπιν Ἐπίσκοπος Μοσχονησίων καὶ Καμπανίας (1909) καὶ ἀπὸ τοῦ ἔτους 1930 Μητροπολίτης Σισανίου καὶ Σιατίστης. Διδάσκαλος τῆς Σχολῆς καὶ παιδονόμος

τοῦ λειτουργοῦντος εἰς αὐτὴν Οἰκοτροφείου διετέλεσε καὶ ὁ πρὸ ἐτῶν ἀποβιώσας ἔγκριτος ἰατρός τῆς Δράμας Σκόρδας.

Τέλος, χαρακτηριστικὴ εἶναι καὶ μία ἐπιστολὴ ἐνὸς μαθητοῦ ὀνόματι Ἀγγέλου Πέτκου πρὸς τὸν πατέρα του μὲ ἡμερομηνία 2 Σεπτεμβρίου 1864, ποὺ φοιτοῦσε στὴν Ἀλιστράτη, ἡ ὁποία ἔχει ἐπὶ λέξει ὡς ἑξῆς: *Σεβαστέ μοι Πάτερ!*

Πολὺς καιρὸς παρῆλθεν ἀφοῦ δὲν ἔλαβον ἀγαπητὴν μοι γραφὴν σας ἕνεκα τούτου εὐρισκόμην ἐν ἄκρα ἀπορίᾳ ἐγὼ διὰ νὰ σᾶς δώσω αἰτίαν νὰ μὲ ἀποκριθεῖτε σπεύδω διὰ τοῦ παρόντος μου ἵνα ἐπερωτήσω ἀκριβῶς τὸ αἴσιον τῆς περὶ τῆς καλῆς σας ὑγείας καθὼς καὶ ὁ υἱός σας ἦν κατέχω καλῶς ἔχω μέχρι τὴν σήμερον.

Ἐπὶ τούτῳ λοιπὸν εἰδοποιῶ ὑμῖν ὅτι καθ' ἐκάστην συγχάζω εἰς τὸ σχολεῖον καὶ ἀκούω τακτικὰ τὰ μαθήματα εἰς τὰ ὁποῖα δι' εὐλογιῶν σας προοδεύω.

Ταῦτα μὲν ἐπὶ τοῦ παρόντος.

Ὁ εὐπειθὴς υἱός σας

Ἄγγελος Πέτκου

Τῆ 2 Σεπτεμβρίου 1864 Ἀλιστράτη

Παράλληλα πρὸς τὴν Κεντρικὴν Ἑλληνικὴν Σχολὴν, κατὰ τὴν δευτέραν πεντηκονταετίαν τοῦ 19ου αἰῶνος (1850-1900) καὶ πολλὰ χρόνια ἀργότερα, λειτουργοῦσαν στὴν Ἀλιστράτη καὶ τὰ κάτωθι ἐκπαιδευτήρια:

1) *Ἀρρεναγωγεῖον*: Ἡ ἴδρυση αὐτοῦ ἀνάγεται στὸ ἔτος 1860. Ἦταν ἑννεατάξιο σχολεῖο καὶ περιελάμβανε ἑξατάξιο δημοτικὸ καὶ τριτάξιο Γυμνάσιο, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ ἔτος 1910 μέχρι τοῦ ἔτους 1924 ἐλειτούργησε μόνο ὡς ἑξατάξιο Δημοτικὸ Σχολεῖο. Ἀπὸ τοῦ 1924 τὸ διδακτήριό του ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς καπναποθήκη μέχρι τοῦ ἔτους 1930, ὅταν σκόπιμα ἐπυρπολήθη ἀπὸ μερικοὺς ἐνδιαφερομένους νὰ εἰσπράξουν ἀσφάλιστρα γιὰ τὶς ἀποθηκευμένες καὶ πυρποληθεῖσες 4.000 ὀκάδες καπνοῦ κατωτέρας ποιότητος.

2) *Παρθεναγωγεῖον*: Καὶ τούτου ἡ ἴδρυση ἀνάγεται στὸ ἔτος 1860. Ἦταν ἑξατάξιο Δημοτικὸ σχολεῖο, στὸ ὁποῖο φοιτοῦσαν μόνο κορίτσια. Λειτουργήσκει μέχρι τὸ 1915 καὶ ἔπειτα συνεχωνεῦθη τμηματικὰ μὲ τὸ ἀρρεναγωγεῖο, στὸ ὁποῖο ἡ φοίτηση ἐγίνε μικτή. Τὸ διδακτήριό τοῦ Παρθεναγωγείου παρεχωρήθη στὸν ἰδρυθέντα τότε Μουσικοδραματικὸ Σύλλογο «Ὀρφεύς», ἀλλὰ μετὰ πάροδο πολλῶν ἐτῶν κατεδαφίσθη.

3) *Οἰκοτροφεῖον*: Στὸ Οἰκοτροφεῖο, τοῦ ὁποίου ἡ ἴδρυση (1900) καὶ ἡ λειτουργία συμπίπτει μὲ τὴν περίοδο τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγῶνος, φοιτοῦσαν ὄρφανὰ τέκνα, τῶν ὁποίων οἱ γονεῖς εἶχαν δολοφονηθεῖ ἀπὸ τὸ Βουλγαρικὸ Κομιτᾶτο. Τὰ τροφεῖα τῶν ὄρφανῶν αὐτῶν παιδιῶν κατέ-

βαλλε ἢ ἐν Ἀλιστράτῃ Συντηρητικῇ Ἀδελφότης «Ἡ Ἀμφίπολις». Τὸ Οἰκοτροφεῖο, ἰδρυθὲν, ὅπως προελέχθη, ἀπὸ τὸν Μητροπολίτη Χρυσόστομο, τελοῦσε ὑπὸ τὴν προστασία τοῦ Μητροπολίτου Φιλίππων - Δράμας - Ζιχνῶν, ποῦ εἶχε ἔδρα τὴν Ἀλιστράτῃ. Ἐστεγάζετο σὲ οἶκημα συνεχόμενο μὲ τὸ Μητροπολιτικό. Στὸν χώρο αὐτὸ μετὰ τὴν ἀποτέφρωση καὶ τῶν δύο οἰκημάτων κατὰ τὸ ἔτος 1908, ἀνηγέρθη νέα διώροφος οἰκοδομή, διαθέτουσα ἀναγνωστήριο, κοιτῶνες, ἐστιατόριο, καθὼς καὶ γυμναστήριο. Ἀλλὰ καὶ ἡ οἰκοδομὴ αὐτὴ ἐπυρπολήθη ἀπὸ τὸν Βουλγαρικὸ στρατὸ κατὰ τὴν ἀποχώρησίν του τὸν Ἰούνιο τοῦ 1913. Ὑστερα ἀπὸ πολλὰ χρόνια στὴν ἴδια θέση ἀνηγέρθη νέο διδακτήριο, στὸ ὁποῖο ἀρχικὰ (1924) ἐστεγάζετο τὸ Ἀστικὸ Σχολεῖο Ἀλιστράτης, ἔπειτα δὲ (1927) τὸ τριτάξιό κατώτερο Γεωργικὸ Σχολεῖο, τὸ ὁποῖο κατὰ τὸ ἔτος 1935 μετετράπη σὲ Ἀστικὸ. Κατὰ τὴν διάρκειά τῆς τελευταίας Βουλγαρικῆς κατοχῆς (Μάϊος 1941 - Σεπτέμβριος 1944) τὸ διδακτήριό τοῦτο ἐστεγάζε τὸ Βουλγαρικὸ Φρουραρχεῖο καὶ ὑπῆρξε τόπος μαρτυρίου τῶν Ἑλλήνων πατριωτῶν, στὸν δὲ δενδρόκηπο τὸν κείμενο Β.Α. τοῦ διδακτηρίου ἐγίνε ἡ ἐκτέλεση μεταξὺ ἄλλων καὶ τῶν Ἀλιστρατηνῶν Κωνσταντίνου Χατζησταύρου, Χρίστου Τσακλίδη καὶ Γεωργίου Θεοδωρίδη. Ἐνα ἔτος μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση κατόπιν πρωτοβουλίας τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Ἀστικοῦ Σχολείου, Αὐγουστίνου Παγκρατίδη, κατορθώθη ἡ ριζικὴ ἐπισκευὴ καὶ ἀνακαίνιση τοῦ διδακτηρίου μὲ πρόθυμη προαιρετικὴ συνεισφορὰ τῶν κατοίκων τῆς Ἀλιστράτης.

Ὅτι ἡ Ἀλιστράτῃ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας εἶχε πρωτοστατήσει στὴν ὑποστήριξη τῶν γραμμάτων καὶ στὴν ἀνάπτυξη πνευματικῆς κινήσεως σὲ ὅλη τὴν περιφέρεια Δράμας καὶ Ζιχνῶν, μαρτυρεῖται ἐκτὸς τῶν ἄλλων καὶ ἀπὸ τὴν δράση ποῦ εἶχε ἀναπτύξει ἡ Ἀδελφότης «Ἡ Ἀμφίπολις».

Τὰ σχετικὰ μὲ τὴν σύσταση, τὸν σκοπὸ κλπ. τῆς Ἀδελφότητος ἀναφέρονται σὲ κανονισμό ὑπὸ ἡμερομηνία 26 Δεκεμβρίου 1874. Ἀπὸ τὸν Κανονισμό αὐτὸ ἀποσποῦμε τὰ ἐπόμενα ἄρθρα:

Ἄρθρον 1ον

Ὑπὸ τὸν ἀνωτέρω τίτλον συνιστᾶται ἐν Ἀλεστράτῃ Ἀδελφότης αὐτῆς προτιθεμένη τὴν διάσωσιν τοῦ καθεστῶτος ἐν τοῖς χριστιανικοῖς χωρίοις τοῦ τμήματος Ζίχνης διὰ τῆς διασώσεως τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων.

Ἄρθρον 2ον

Ἐπὶ τούτῳ δὲ ἀναλαμβάνει α) τὴν ἠθικὴν καὶ ὑλικὴν ὑποστήριξιν τῶν ἀπόρων σχολείων τοῦ τμήματος, β) τὴν ὑποστήριξιν καὶ περίθαλψιν ἀπόρων μαθητῶν τοῦ τε τμήματος καὶ τῆς ἐν Ἀλεστράτῃ Κεντρικῆς Ἑλληνικῆς Σχολῆς...

Ἄρθρον 22ον

Ἡ Ἀδελφότης διοικεῖται ὑπὸ ἐννεαμελοῦς ἐπιτροπῆς ἐκλεγομένης διὰ μυστικῆς ψηφοφορίας...

Ἄρθρον 44ον

Ἡ Ἀδελφότης ἔχει σφραγίδα φέρουσαν ἐν τῷ μέσῳ ὡς ἔμβλημα τὸ σημεῖον τοῦ Τιμίου Σταυροῦ καὶ πρὸς τὰ κάτω δύο χεῖρας συνημμένας, περὶ δὲ τὰς λέξεις: «Συντηρητικὴ Ἀδελφότης ἢ Ἀμφίπολις ἐν Ἀλεστράτῃ».

Ἄρθρον 45ον

Τῇ δευτέρᾳ Μαΐου, ἑορτῇ τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου, πανηγυρίζει ἡ Ἀδελφότης τὴν καθίδρυσίν της ἐν τῷ ἐν Ἀλεστράτῃ ὁμωνύμῳ αὐτοῦ ναῶ ὅτε τελεῖται ἀρχιερατικὴ λειτουργία καὶ μνημονεύονται τὰ ὀνόματα τῶν συντελεσάντων καὶ συντελούντων εἰς τὸν σκοπὸν τῆς Ἀδελφότητος...

Θὰ πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι ἡ Ἀδελφότης συνειργάζετο καὶ μὲ τὸν «Δραματικὸν Ὅμιλον» Ἀλιστράτης, ὁ ὁποῖος ἀνέβαζε ἐπὶ σκηνῆς θεατρικὰ ἔργα ἔθνικοῦ περιεχομένου πρὸς πνευματικὴν καλλιέργειαν καὶ τόνωσιν τοῦ πατριωτικοῦ φρονήματος τῶν κατοίκων.

Σήμερα, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ Δημοτικὰ Σχολεῖα, λειτουργοῦν στὴν Ἀλιστράτῃ Γυμνάσιο καὶ Λύκειο.

Ἐξ ἄλλου, ἀπὸ πλευρᾶς Συλλόγων καὶ Σωματείων, ὑφίστανται ἐν δράσει ὁ Γυμναστικὸς Σύλλογος «ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΣ», οἱ Σύλλογοι Γονέων καὶ Κηδεμόνων Μαθητῶν τῶν Σχολείων, ἡ Φιλόπτωχος Ἀδελφότης Κυριῶν καὶ Δεσποινίδων ὁ Ἐμπορικὸς Σύλλογος, ὁ Σύλλογος Συνταξιούχων τοῦ Ο.Γ.Α. κ.ἄ.

Δύο θρησκευτικὲς ἑορτές, τὴν 18ην Ἰανουαρίου, κατὰ τὴν ὁποία ἡ Ἀλιστράτῃ τιμᾷ τὴν μνήμη τοῦ πολιοῦχου της Ἁγίου Ἀθανασίου, καὶ τὴν 7ην Ἰουλίου, κατὰ τὴν ὁποία ἑορτάζεται πανηγυρικῶς ἡ Ἁγία Κυριακὴ στὴν ὁμώνυμο μονή, συγκεντρώνουν πλῆθος εὐλαβῶν χριστιανῶν καὶ πανηγυριστῶν ἀπὸ τὶς γειτονικὲς πόλεις καὶ χωριά.

Τέλος, δὲν πρέπει νὰ παραλείψουμε νὰ σημειώσουμε ὅτι ἡ Ἀλιστράτῃ ἐξέθρεψε καὶ ἀνέξειξε πολλοὺς ἐπιστήμονας καὶ ἀνθρώπους τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν μὲ πρῶτοκορυφαῖο τὸν ἀείμνηστο ἰατρὸ καὶ βουλευτὴ Νικόλαο Τσίμπα (1904-1978), ὁ ὁποῖος κατὰ κοινὴ ὁμολογία καὶ καθολικὴ ἀναγνώριση στὴν κυριολεξία προσέφερε τὴν ζωὴν του στὴν διακονία τῆς Ἐπιστήμης, τῆς Πατρίδος, τῆς Κοινωνίας καὶ τοῦ Συνανθρώπου καὶ ὡς ἐκ τούτου τιμᾶται ἀπὸ ὅλους καὶ δικαίως θὰ ἀποτελεῖ παράδειγμα πρὸς μίμησιν ἔσαεί.

B) Ἡ Ἀλιστρατή ὡς ἐθνικὴ ἔπαλξη κατὰ τὸν Μακεδονικὸ Ἀγῶνα

Ὁ Μακεδονικὸς Ἀγὼν (1903-1908), ποὺ ἀπετέλεσε τὸ προοίμιο τῶν Βαλκανικῶν Πολέμων τοῦ 1912-1913, συνετέλεσε τὰ μέγιστα στὴν διατήρηση τῆς Ἑλληνικότητος τῆς Μακεδονίας, ἡ ὁποία διέτρεξε μέγα κίνδυνο ἀπὸ τὸ Βουλγαρικὸ Κομιτᾶτο (τοὺς γνωστοὺς Κομιτατζήδες), ποὺ μετὶς σφαγές, τοὺς ἐμπρησμοὺς καὶ τὶς καταστροφές ἀνέλαβαν τὴν ἐκρίζωση τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου ἀπὸ τὴν δυτικὴ, κεντρικὴ καὶ ἀνατολικὴ Μακεδονία.

Τὸ Ἑλληνικὸ κράτος ἀντελήφθη τὸν ἄμεσο κίνδυνο ποὺ διέτρεχε ὁ ἑλληνισμὸς τῆς Μακεδονίας καὶ ἔλαβε τὴν ἀπόφαση νὰ ἀντιδράσῃ ἐνόπλιως. Πρὸς τοῦτο ὠργανώθηκαν ἔνοπλα ἀνταρτικὰ σώματα, τὰ ὁποῖα εἰσῆλθαν στὴν Μακεδονία, ἐστερέωσαν μετὶς τοὺς ἀγῶνες καὶ τὶς θυσίες τους τὸ ἐθνικὸ φρόνημα τῶν Ἑλλήνων καὶ τελικὰ κατῴρθωσαν νὰ ἀπαλλάξουν κατὰ μέγα μέρος τὴν Μακεδονία ἀπὸ τοὺς Κομιτατζήδες.

Τὸ πρῶτο σῶμα, ποὺ εἰσῆλθε στὴν Μακεδονία, ὑπῆρξε τὸ ὑπὸ τὸν ὑπολοχαγὸ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ Παῦλο Μελά κατὰ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ ἔτους 1904.

Ἀλλὰ τὸν μέγιστο κίνδυνο τοῦ ἐκβουλγαρισμοῦ τῆς Μακεδονίας διεῖδε πρῶτο τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο, τοῦ ὁποίου πρῶτο μέτρο ὑπῆρξε ἡ κατὰ τὸ ἔτος 1900 ἀντικατάσταση πολλῶν Μητροπολιτῶν τῆς Μακεδονίας μετὰ ἄλλους νεωτέρους, ποὺ ἦσαν ἡλικίας 30-35 ἐτῶν, ὅπως ὁ Ἱ. Φορόπουλος τοῦ Μοναστηρίου, ὁ Φώτιος Κορυτσᾶς, ὁ Εἰρηναῖος Χαλκιδικῆς, ὁ Κωνσταντῖνος Σερρῶν, ὁ Γερμανὸς Καραβαγγέλης στὴν Καστοριά, ὁ Χρυσόστομος Καλαφάτης στὴν Δράμα καὶ ἄλλοι.

Πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι καὶ πρὸ τῆς εἰσόδου τοῦ Παύλου Μελά στὴν Μακεδονία ἓνα ἔτος ἐνωρίτερα (1903), εἶχε κάνει τὴν ἐμφάνισή του στὴν Ἀλιστρατὴ ἑλληνικὸ ἀνταρτικὸ σῶμα, ἀρχηγὸς τοῦ ὁποίου ἦταν ὁ Ἀντώνιος Ντούρας ἀπὸ τὴν Κρήτη μετὰ ὑπαρχηγὸ τὸν Σερραῖο Ἀθανάσιο Θάνο.

Ἀλλὰ κατὰ τὸ ἐπόμενο ἔτος ἔρχονται στὴν Ἀλιστρατὴ ὁ Ἀντώνιος Σακτούρης, Πρόξενος τῆς Ἑλλάδος στὰς Σέρρας, καὶ τάχα ὡς Διευθυντῆς τῆς Σχολῆς ὁ στὴν πραγματικότητα ὑπίλαρχος τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ ὁ γνωστὸς ὡς Καπετὰν Βαρδῆς, οἱ ὁποῖοι ὀργανώνουν τὴν κωμῶπολη καὶ μυοῦν τοὺς κατοίκους στὸν ἀγῶνα.

Ὁ Καπετὰν Βαρδῆς ὀργανώνει νέο ἀνταρτικὸ σῶμα μετὰ ἐπικεφαλῆς

τὸν ὄπλαρχηγὸ Δούκα, φόβητρο τῶν Βουλγάρων καὶ τοῦ διαβόητου ἀρχηγοῦ τους Πανίτσα, ὁ ὁποῖος μὲ ὀρμητήριον τὴν Σκρήτζοβα (νῦν Σκοπιὰ) ἐπιχειροῦσε ληστρικές καὶ δολοφονικές ἐπιδρομὲς ἐναντίον τῆς περιοχῆς τῆς Ἀλιστράτης.

Ἐξ ὧσων γνωρίζουμε ἀπὸ ἀφηγήσεις τοῦ ἐξ Ἀλιστράτης Μιλτιάδου Β. Βογιατζῆ (ὁ ὁποῖος ἀπέθανε στὴν Ἀθήνα προσφάτως), ὁ Πανίτσας, ἀξιωματικὸς πυροβολικοῦ τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ, ποῦ εἶχε φθάσει καὶ στὸν βαθμὸ τοῦ συνταγματάρχου, ἐδολοφονήθη ἀργότερα ἐντὸς τῆς Ὀπερας τῆς Βιέννης ἀπὸ κάποια Βουλγάρη διδασκάλισσα κατ' ἐντολὴ Βουλγάρων Κομιτατζήδων, ἐπειδὴ ἦταν ὑπὲρ τῆς δημιουργίας ἀνεξάρτητου Μακεδονικοῦ κράτους καὶ ὄχι ὑπὲρ τῆς ἐνσωματώσεως τῆς Μακεδονίας στὴν Βουλγαρία.

Ἀπὸ τίς ἀφηγήσεις πάλι τοῦ ἰδίου Μιλτιάδου Βογιατζῆ μαθαίνουμε ὅτι ἓνα μῆνα μετὰ τὴν ἄφιξιν τοῦ Καπετὰν Βαρδῆ στὴν Ἀλιστράτη εἶχε ἐκδοθῆ ἔνταλμα συλλήψεώς του, ἐπειδὴ οἱ Τοῦρκοι εἶχαν ὑποπτευθῆ ὅτι δὲν ἐπρόκειτο περὶ διδασκάλου, ἀλλὰ περὶ Ἑλληνοῦ ἀξιωματικοῦ. Τοῦτο εἶχε πληροφορηθῆ ἀπὸ τὸν Τοῦρκο λοχαγὸ ὁ Βασίλειος Βογιατζῆς, ὁ ὁποῖος καὶ ἔσπευσε νὰ εἰδοποιήσῃ τὸν Καπετὰν Βαρδῆ περὶ τῆς ἐπικειμένης συλλήψεώς του. Κατόπιν τούτου ὁ Καπετὰν Βαρδῆς κατέφυγε στὴν οἰκία τοῦ Γεωργίου Στοῖμενίδη καὶ μεταμφιεσμένος σὲ πτωχὸ χωρικὸ μετεφέρθη διὰ νυκτὸς ἀπὸ τὸν ἀναγνώστη Μητρούση Καπλάνη στὴν Καβάλα, ὅπου παρεδόθη στὸ ἐκεῖ Ἑλληνικὸ Προξενεῖο.

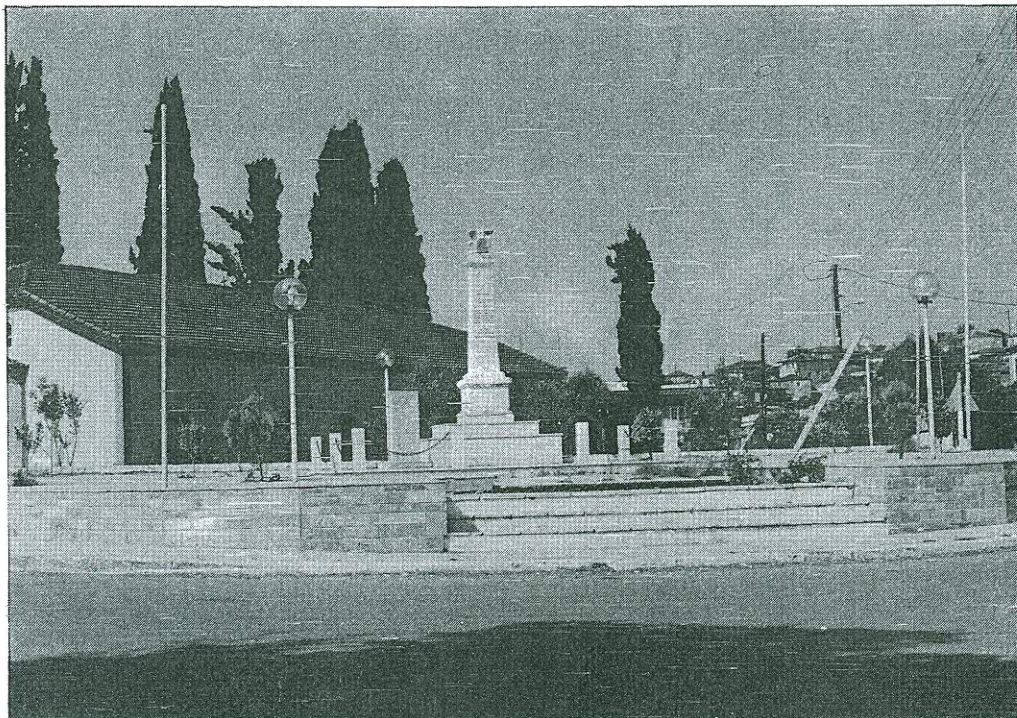
Ἡ συμβολὴ τῶν κατοίκων τῆς Ἀλιστράτης στὴν νικηφόρο ἔκβαση τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγῶνος ὑπῆρξε ὡμολογουμένως ἀποτελεσματικὴ καὶ οἱ ὑπηρεσίες, τίς ὁποῖες προσέφεραν οἱ κάτοικοι στὰ ἀνταρτικὰ σώματα, ἀνεκτίμητες.

Ἀσχολούμενοι κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἡμέρας στίς εἰρηνικὰς ἐργασίας τους πρὸς παραπλάνησιν τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν, κατὰ τὴν νύκταν ἐμάχοντο στὸ πλευρὸ τῶν ἀνταρτῶν. Ἀλλὰ καὶ οἱ μὴ δυνάμενοι νὰ μετᾶσχουν σὲ ἐπιχειρήσεις τῶν ἀνταρτῶν ἐναντίον τῶν Βουλγαρικῶν συμμοριῶν προσέφεραν ἀξιόλογες ὑπηρεσίες, παρέχοντες φιλοξενία στοὺς ἄνδρες τοῦ ἀνταρτικοῦ σώματος καὶ ἐκθέτοντες τὸν ἑαυτό τους σὲ μέγαλον καὶ μὲ ὀδυνηρὰς συνέπειας κίνδυνον σὲ περίπτωσιν ἀνακαλύψεώς τους.

Στὸ σημεῖον αὐτὸ ἐπιβάλλεται νὰ τονίσουμε ὅτι καὶ ἡ συμπεριφορὰ τῶν φιλοξενουμένων ἀνταρτῶν ἦταν ὑποδειγματικὴ καὶ ὅτι οὗτοι κατέβαλλαν τὰ ἐξοδα τῆς διατροφῆς τους κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς φιλοξενίας. Ἰκανὸν παράδειγμα τοῦ ὅτι οἱ ἄνδρες τοῦ ἀνταρτικοῦ σώματος ὄχι μόνον δὲν ἐπιβάρυναν τοὺς φιλοξενούντας, ἀλλὰ καὶ ἐφέροντο μὲ μεγάλη λεπτότητα πρὸς οἰονδήποτε, ποῦ παρεῖχε ὑπηρεσία σ' αὐτούς, εἶναι τὸ ἐξῆς: ὁ

ἐκ τῶν κατοίκων τῆς Ἀλιστράτης Ἀθανάσιος Καψημάλης, ἂν καὶ ἐπιέζετο ἀπὸ τὸν ὄπλαρχηγὸ Δούκα νὰ λάβῃ χρήματα διὰ πολυήμερη φιλοξενία, ἀρνεῖτο ἐντόνως νὰ πληρωθῆ, λέγων ὅτι τὰ χρήματα χρειάζονται πρὸς ἀγορὰ πολεμοφοδίων. Ὁ Δούκας, προσποιούμενος ὅτι ὑποχωρεῖ, παρακάλεσε τὸν Καψημάλη νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὴν οἰκία καὶ νὰ διαπιστώσῃ, ἂν ἡ ἔξοδος τῶν ἀνταρτῶν δὲν διατρέχει τὸν κίνδυνον νὰ γίνῃ ἀντιληπτή.

ΑΛΙΣΤΡΑΤΗ: Τὸ Ἡρώον τῶν πεσόντων.

ἀφοῦ δὲ ὁ Καψημάλης ἐξῆλθε, ὁ Δούκας ἄφησε σὲ ἔμφανές μέρος τοῦ δωματίου χρήματα, τὰ ὁποῖα ἤδρε ὁ Καψημάλης ἐπιστρέφων εἰς τὸ δωμάτιο μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Δούκα.

Μὴ δυνάμενοι νὰ ἀναφέρουμε ὄλους ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἔδρασαν κατὰ τοῦτον ἢ ἐκείνον τὸν τρόπο πρὸς ματαίωσιν τῶν βουλγαρικῶν σχεδίων κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγῶνος, ἀλλὰ καὶ φοβούμενοι, μήπως ἀσεβήσουμε στὶς ἱερὰς σκιὰς τῶν πατριωτῶν Μακεδονομάχων, ἂν ἄλλους μνημονεύσουμε καὶ ἄλλους ἐξ ἀγνοίας παραλείψουμε, διὰ τοῦτο ἄς συγχωρηθῆ νὰ ἀναφέρουμε τὸν διδάσκαλον Μιλτιάδην Σκόρδα, τὸν Ἰωάννη Γούσιο, τὸν Γεώργιον Κοῦτλε, τὸν Βασίλειον Γιόφκα, πού εἶχαν δράσει ὡς ὁδηγοί, σύνδεσμοι καὶ πολεμιστῆς, καὶ τὸν Γεώργιον Στοῖμενίδη, τροφοδότη τῶν ἀνταρτῶν, πού ἐφονεύθη τὸ ἔτος 1913 στὸ Δοξάτο.

Πόσο ἦταν ἀνεπτυγμένο τὸ ἐθνικὸ φρόνημα τῶν κατοίκων τῆς Ἀλιστράτης κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγῶνος, ἀποδεικνύεται ἀπὸ περιστατικὸ, τὸ ὁποῖο συνέβη τὴν 12ῃ Ὀκτωβρίου 1908.

Ὁ διαβόητος ἀρχικομιτατζῆς Πανίτσας, πληροφορηθεὶς ὅτι μετὰ δύο ἡμέρας θὰ ἐγίνετο στὴν Ἀλιστράτη συγκέντρωση ἐκλεκτόρων, ἀπὸ τοὺς ὁποίους θὰ ἐπακολουθοῦσε ἐκλογή Ἐπιτροπῆς, ἀφοῦ συγκεντρώθηκαν οἱ ἐκλέκτορες - ἀντιπρόσωποι τῶν γύρω Κοινοτήτων, πιστεύων ὅτι θὰ μποροῦσε νὰ ἐπηρεάσῃ τοὺς ὀλίγους βουλγαρίζοντας, ὥστε νὰ ψηφίσουν τὸν ἀπὸ τὴν Σκρήτζοβα (νῦν Σκοπιὰ) Βούλγαρο ἀντιπρόσωπο, εἰσῆλθε νύκτα στὴν Ἀλιστράτη μαζί με δύο ὁπαδούς του καὶ κατηυθύνθη στὴν οἰκία κάποιου ὑποστηρικτοῦ του.

Ὅταν οἱ κάτοικοι, κατὰ τὴν 10ῃ πρωϊνῇ ὥρα, ἐπληροφορήθησαν τὸν σκοπὸ τῆς ἀφίξεως τοῦ Πανίτσα, ἐξανέστησαν. Ὅλη ἡ Κοινότης, γέροντες, νέοι καὶ παιδιά συγκεντρώθηκαν στὴν ἀγορὰ καὶ ἀπαιτοῦσαν τὴν ἄμεση ἀπομάκρυνση τοῦ ληστάρχου. Ἐπιτροπὴ κατοίκων με ἐπικεφαλῆς τὸν ριψοκίνδυνο Διευθυντὴ τοῦ Οἰκοτροφείου Διόδωρο Κάρατζη, μετέπειτα Μητροπολίτη Σιατίστης, παρουσιάσθη στὸν ἀρμόδιο ἀστυνομικὸ ὑπάλληλο, προέβη σὲ ἔντονες παραστάσεις γιὰ τὴν νυκτερινὴ ἄφιξη τοῦ Πανίτσα, ἐζήτησε τὴν ἀπέλασή του καὶ κατέστησε τὸν ἀστυνομικὸ ὑπάλληλο ὑπεύθυνο δι' ὅ,τι θὰ συνέβαινε. Ὁ ἀστυνομικὸς ἔδωσε στὴν Ἐπιτροπὴ τὴν ὑπόσχεση ὅτι θὰ ἱκανοποιοῦσε τὴν δικαίαν ἀπαίτηση τοῦ λαοῦ.

Ἐπειδὴ ὁμοῦς ἡ ὥρα παρήρχετο καὶ ἡ ὑπόσχεση δὲν ἐπραγματοποιεῖτο, ὁ λαὸς ἀπεφάσισε νὰ προβῆ σὲ εἰρηνικὴ διαδήλωση μέχρι τῆς οἰκίας, στὴν ὁποία εὗρίσκετο ὁ Πανίτσας.

Περισσότεροι τῶν 800 συγκεντρωμένοι ἔξω τῆς οἰκίας καὶ κρατοῦντες σημαῖες ἐκραύγαζαν: «Ἐξω ὁ κακοῦργος. Ἐξω ὁ δολοφόνος. Ἐξω ὁ ληστής».

Εὐτυχῶς, ὁ Διόδωρος Κάρατζης διετήρησε τὴν ψυχραιμία του· διότι μία προτρεπτικὴ λέξις του πρὸς τὸ ὠργισμένον πλῆθος ἠδύνατο νὰ ἔχει θλιβερότατα διὰ τὴν κωμόπολη ἀποτελέσματα.

Στὸ μεταξὺ ὁ κακοῦργος ἀπεπειράθη νὰ παρουσιασθῆ ἐνώπιον τοῦ πλῆθους καὶ νὰ ζητήσῃ τὸν λόγο τῆς ἀγανακτήσεως τοῦ λαοῦ, ἀλλὰ ἐμποδίσθη ἀπὸ στρατιῶτες.

Ὁ ἐξερεθισμὸς τῶν πνευμάτων καὶ ἡ ἀγανάκτησις τοῦ λαοῦ ἀνάγκασαν τὸν ἀστυνομικὸ ὑπάλληλο νὰ συμμορφωθῆ πρὸς τὴν ἀπαίτηση τοῦ λαοῦ καὶ νὰ ἀποστείλῃ με συνοδεία στρατιωτῶν τὸν Πανίτσα ἐκεῖ, ἀπὸ ὅπου ἦλθε.

Τοιοιτοτρόπως τὸ σχέδιον τοῦ ἀρχικομιτατζῆ χάρη στὴν σθεναρὴ στάση τῶν Ἀλιστρατηνῶν ἀπέτυχε παταγωδῶς.

Τὴν βαρβαρότητα καὶ τὴν θηριωδία τῶν Κομιτατζήδων τὴν ἐδοκίμασε, ὅπως εἶναι εὐνόητο, καὶ ἡ Ἀλιστράτη, ὅπως προκύπτει καὶ ἀπὸ σχετικὲς ἐκθέσεις, τὶς ὁποῖες εἶχε ὑποβάλει περὶ τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγῶνος (1903-1907) στὸν Πατριάρχη Ἰωακείμ Γ' ὁ Μητροπολίτης Δράμας καὶ ἔπειτα Σμύρνης Ἐθνομάρτυς Χρυσόστομος Καλαφάτης.

Ἀπευθυνόμενος πρὸς τὸν Πατριάρχη ὁ ἐν λόγῳ Ἱεράρχης ἀναγγέλλει σὲ μιὰ ἐκθεσὴ του πρὸς αὐτὸν «ἀπόπειραν τερατώδους βουλγαρικοῦ ἀνοσιουργήματος», πού ἀπέβλεπε «εἰς τὴν εἰς τέφραν μετατροπὴν» οἰκιῶν ἐξεχόντων προκρίτων τῆς κωμοπόλεως καὶ κυρίως «τοῦ οἰκοτροφείου, περιλαμβάνοντος ὑπερτεσσαράκοντα ὀρφανὰ τέκνα, ὧν οἱ γονεῖς στῦλοί ποτὲ τῆς ὀρθοδοξίας ἀκλόνητοι ἐδολοφονήθησαν ὑπὸ τοῦ ἐπάρατου Βουλγαρικοῦ Κομιτάτου».

Τὸ γεγονός τοῦτο συνέβη τὴν 10ῃ Ὀκτωβρίου τοῦ ἔτους 1906.

«Ἀπὸ τῆς μεσημβρίας τῆς ἡμέρας ἐκείνης διαδόσεις ἀόριστοι ἐκυκλοφόρησαν ἐν τῇ κωμοπόλει», γράφει στὴν ἐκθεσὴ του ὁ Ἱεράρχης.

Οἱ διαδόσεις προήρχοντο ἀπὸ κάποιον βουλγαρόφιλο, βαριά ἄρρωστο, πού ἤθελε «ἐν ταῖς ὑστάταις τοῦ βίου του στιγμαῖς νὰ προλάβῃ μέγα κακόν, τὸ ὁποῖον, ὡς φαίνεται, ἐβάρυνε τὴν ἑαυτοῦ συνείδησιν».

Ἄλλὰ καὶ ἄλλα πρόσωπα, θεωρούμενα μέχρι τῆς ἡμέρας ἐκείνης ὡς βουλγαρίζοντα, εἶχαν προσέλθει σὲ προκρίτους τῆς κωμοπόλεως καὶ εἶχαν δηλώσει «ρητῶς καὶ ἐπακριβῶς τὰ μέλλοντα νὰ τολμηθῶσι κατὰ τὴν ἐσπέραν ἐκείνην ἀποτρόπαια σχέδια». Ὅτι «ὑπὲρ 120 Βούλγαροι... τοῦ αἰμοβόρου Δάεφ ἔχοντος καὶ πάλιν τὸ γενικὸν πρόσταγμα... διηρημένοι... εἰς τρεῖς μοῖρας, εἶχον ἤδη εἰσβάλει... ἀπὸ τῆς ἡμέρας εἰς τόπον καὶ ὅτι ἡ μία ὁμάς, εἰσχωρήσασα καὶ κρυπτομένη εἰς οἰκίαν παρὰ τὸν στρατῶνα, (στὸν ὁποῖο διέμεναν 15 Τούρκοι στρατιῶτες πρὸς τήρησιν τῆς τάξεως καὶ τῆς ἀσφαλείας στὴν κωμόπολη) ἔμελλε, καθ' ἣν ὥραν ὁ στρατὸς θὰ ἐκαθέζετο εἰς τὸ φαγητὸν τῆς ἐσπέρας... νὰ ἐξορμήσῃ αἰφνης καὶ κυκλώσῃ τοὺς στρατιῶτες, ὁπότε αἱ λοιπαὶ μοῖραι... θὰ προέβαινον εἰς τὸ καταστρεπτικὸν ἔργον των παραδιδούσαι εἰς τὰς φλόγας ἀθῶα καὶ ἄκακα παιδία, κτίριον ἀρχαῖον, αἰωνόβιον φέρον ἡλικίαν καὶ τοσοῦτους γεραροὺς στεγάσαν Μητροπολίτας, καὶ δεκάδα ὄλην ἄλλων ἀνδρῶν διαιτωμένων ἐν τῷ οἰκοτροφείῳ διδασκάλων καὶ ἐπιμελητῶν, καθὼς καὶ τὰς οἰκίας ὠρισμένων προκρίτων χριστιανῶν ὀρθοδόξων».

Οἱ πρόκριτοι, πληροφορηθέντες ταῦτα, ἐνημέρωσαν σχετικῶς τὸν ἐπικεφαλῆς τῶν Τούρκων στρατιωτῶν δεκανέα, ὁ ὁποῖος ἔσπευσε καὶ ἐπολιόρκησε τὴν οἰκία, στὴν ὁποία κατὰ τὶς πληροφορίες ἐκρύπτετο ἡ μία ὁμάδα τῶν Κομιτατζήδων. Πρόχειρη ἔρευνα ἐβεβαίωσε τὴν ἀλήθεια

των διαδόσεων, αλλά οι Κομιτατζήδες «διατρυπήσαντες τὸν τοῖχον κατώρθωσαν νὰ διαπεράσωσιν εἰς τὴν παρακειμένην οἰκίαν καὶ ἐκεῖθεν διὰ τοῦ αὐτοῦ τρόπου εἰς ἄλλην καὶ οὕτω νὰ διαφύγωσιν».

Ἐνῶ ὁμως αὐτοὶ ἐτρέποντο σὲ φυγή, ἐξεδηλώνετο ἐπίθεση ἐκ μέρους τῆς ὁμάδος ἐκείνης, πὺ εἶχε ὀρισθῆ νὰ δράση ἐναντίον τοῦ οἰκοτροφείου.

«Ἐκεῖ λίαν ἐνωρίς», συνεχίζει ὁ Ἱεράρχης, «ἐδείπνησαν οἱ οἰκότροφοι, ἐν ᾧ ἐν αὐτῷ φρουροῦντες ἄνθρωποι τῆς Μητροπόλεως, καταλαβόντες ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ θέσιν, ἠτοιμάσθησαν πρὸς ἄμυναν... Ὁ ἐκ τῶν διδασκάλων Ἀχιλλεύς... βλέπει ὑπερβαίνοντας τὸν τοῖχον τῆς Μητροπόλεως ἕνα, δύο, τρεῖς, τέσσαρας Κομιτατζήδες. Διστάζει κατ' ἀρχὰς νὰ πυροβολήσῃ... Ἀλλ' ἐπὶ τέλους ὁ δισταγμὸς ἠττάται καὶ ρίπτεται ὁ πρῶτος ἀμυντικὸς πυροβολισμὸς, ὃν διεδέχθησαν πολλαὶ δεκάδες καὶ ἑκατοντάδες τοιούτων ἐκ τε τοῦ Οἰκοτροφείου καὶ ἐξ ἄλλων ἄλλοθεν γειτονικῶν ἑλληνικῶν οἰκογενειῶν... Ἐνώπιον τοιαύτης ἀμύνης... οἱ ἄνδρoι ἐτράπησαν εἰς φυγὴν...».

Ἐτσι ἀπεσοβήθη ὁ φοβερὸς κίνδυνος, πὺ θὰ ἐβύθιζε σὲ βαρὺ πένθος τὴν κωμόπολη διὰ τὸν ἄωρο θάνατο τῶσων καὶ τῶσων ἀθῶων καὶ ἀκάκων ὀρφανῶν ἀνηλίκων παιδιῶν καὶ τὴν καταστροφή καὶ ἐξόντωση πολλῶν σημαίνοντων οἰκῶν τῆς Ἀλιστράτης. Καὶ κλείνει ὁ Ἱεράρχης τὴν ἔκθεσή του μὲ τὰ ἐξῆς :

«Νῦν ματαιωθέντων τῶν ὀλεθρίων σχεδίων τῶν ἐμπρηστῶν καὶ δολοφόνων, συλληφθέντων τῶν ἀνάνδρων συνενόχων καὶ συνωμοστῶν, ἑκαθαρίσθη — φρονοῦμεν — ἢ ἀπὸ ἱκανοῦ καιροῦ βεβαρυμένη ὑπὸ πυκνῶν νεφῶν μαύρης καταιγίδος ἀτμόσφαιρα τῆς δευτέρας ἔδρας τῆς ἐπαρχίας μου, τῆς κωμοπόλεως Ἀλιστράτης...».

Τελειώνοντας τὸ σύντομο αὐτὸ ἱστῶρημά μας γιὰ τὴν Ἀλιστράτη, θὰ ἦταν μεγάλη παράλειψη ἂν δὲν ἀναφερόμαστε ἔστω καὶ δι' ὀλίγων στὴν πανωλεθρία πὺ ἔπαθε ὁ διαβόητος Πανίτσας ἀπὸ τὸν Καπετὰν Δούκα στὶς 12 Ἰανουαρίου 1907, ἡμέρα Παρασκευὴ στὴν Γράτσιανη (Ἀγιοχωρὶ).

Ὅπως μᾶς εἶχε ἀφηγηθεῖ πολλὰς φορὰς ὁ προσφάτως ἀποθανὼν συγγενὴς μας Μιλτιάδης Β. Βογιατζῆς, ὁ Δούκας ἔχων πληροφορίες ὅτι τὸ ὑπὸ τὸν Πανίτσαν βουλγαρικὸ σῶμα ἐφιλοξενεῖτο τὴν ἡμέραν ἐκείνην σὲ φιλικὰ του σπίτια στὴν Γράτσιανη, μετέβη ἀμέσως ἐκεῖ μὲ τὰ ἱκανότερα ἀπὸ τὰ παλληκάρια του καὶ τὴν ἰδίαν νύκτα περιεκύκλωσαν ἀπὸ διάφορα σημεῖα τὸ χωριό. Αἱ πληροφορίες ἔφερον τὸν Πανίτσαν φιλοξενούμενον στὴν οἰκία τοῦ Μπαλατζῆ καὶ ὅπως ἦτο ἐπόμενονον ἐστράφη ἐκεῖ ὄλη ἢ

προσοχή τοῦ Δούκα. Γιὰ νὰ ἐξαναγκάσῃ δὲ τὸν Πανίτσα νὰ ἐξέλθῃ τῆς οἰκίας, τὴν πυρπόλησε, πρᾶγμα ποῦ ἐξανάγκασε τὸν Πανίτσα καὶ τοὺς συμμορίτες του πρὸ τοῦ κινδύνου νὰ καοῦν ζωντανοὶ ἢ νὰ συλληφθοῦν, νὰ δραπετεύσουν ἀπ' αὐτήν, ὁπότε συνήφθη πολὺωρος μάχη με ἀποτελεσμα νὰ διαφύγῃ μὲν ὁ Πανίτσας με ἀρκετοὺς ἄνδρες του, νὰ φονευθοῦν δὲ ἐπὶ τόπου τέσσερις ἐξ αὐτῶν πρὸ ἧσαν καὶ οἱ ἱκανότεροι.

Ἡ ἐπίθεση αὐτὴ προετοιμασθεῖσα με ψυχραιμία καὶ με στρατηγικότητα (καθ' ὅσον ὁ Δούκας παριστάνων δῆθεν τὸν ἀρχηγὸ τουρκικοῦ ἀποσπάσματος καὶ με συντεταγμένο τμημα, στὸ ὁποῖο ἔδινε τουρκιστὶ παραγγέλματα, εἰσῆλθε στὴν Γράτσιανη διὰ τῆς ὁδοῦ Ἀλιστράτης, γιὰ νὰ ἐκκληφθῇ ἀπὸ τοὺς βουλγάρους συμμορίτες, ὅτι ἐπρόκειτο γιὰ τουρκικὸ στρατὸ) ἐφόβισε τόσο πολὺ τὸν Πανίτσα, ὥστε ἐγκατέλειψε ὀριστικῶς πλέον τὴν περιφέρεια καὶ αὐτὸ ἀκόμη τὸ Σκρήτζοβον (Σκοπιά), ποῦ, ὅπως προελέχθη, ἦταν τὸ ὄρητήριό του.

Ὁ Δούκας ἔγινε πλέον κύριος τῆς καταστάσεως. Ἡ ἐπιτυχία τῆς Γράτσιανης τὸν ἀνέβασε πολὺ στὴν συνείδηση τῶν Ἑλλήνων, τὸ φρόνημα τῶν ὁποίων ἀνέβηκε ἀκόμη περισσότερο. Χαρακτηριστικὸ εἶναι καὶ σχετικὸ τραγούδι ποῦ συνετέθη ἐκ τοῦ προχείρου καὶ εἶχεν ὡς ἐξῆς:

*Ὁ Δούκας πάει στὴν Γράτσιανη
ἐρ' γιὰ νὰ τὴν κάψῃ ὅλη
γιατὶ γίνηκαν Βούλγαροι κλπ.*

Τὸ τρίστιχο αὐτὸ συνοδευόταν καὶ με ἄλλα λόγια, τὰ ὁποῖα ὁ τραγουδιστὴς προσέθετε μόνος του κατὰ βούλησιν μέσα στὸν ἐνθουσιασμό του. Ἀκόμη καὶ σήμερα, ὕστερα ἀπὸ 80 χρόνια, τὸ τραγούδι αὐτὸ ἐξακολουθεῖ νὰ τραγουδιέται ἀπὸ τοὺς παλαιότερους με τὸν αὐτὸ ἐνθουσιασμό.

Θὰ πρέπει νὰ σημειωθεῖ ὅτι στὴν ἐπίθεση τῆς Γράτσιανης εἶχε δοθῆ μεγάλη προσοχή. Ὁ ἀείμνηστος μητροπολίτης Χρυσόστομος πρὸ τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ Σώματος γιὰ τὴν ἐπιχείρηση, συγκέντρωσε τοὺς μετέχοντες τῆς δυνάμεως ἀντάρτες, στοὺς ὁποίους με βαθειὰ συγκίνηση καὶ βουρκωμένους ὀφθαλμοὺς ἀπηύθυνε λόγια μεστὰ πατριωτικοῦ περιεχομένου, καὶ ἐν συνεχείᾳ, τοὺς ἐκοινώνησε ὅλους τῶν ἀχράντων μυστηρίων καὶ τοὺς ηὐχέθη καλὴ ἐπιτυχία στὴν ἀποστολὴ τους. Κατὰ τίς μαρτυρίες παρισταμένων, ὁ λόγος αὐτὸς τοῦ Χρυσοστόμου ἦταν ἀπὸ τοὺς πιὸ φλογεροὺς ποῦ ἐκφώνησε ποτὲ ὁ διακεκριμένος αὐτὸς Ἱεράρχης. Δυστυχῶς, λόγω τῆς ἀποτεφρώσεως κατὰ τὸ ἔτος 1908 τοῦ κτιρίου τῆς Μητροπόλεως Ἀλιστράτης, δὲν κατέστη δυνατόν νὰ περισωθῇ τὸ κείμενο τοῦ περισπούδαστου αὐτοῦ πατριωτικοῦ λόγου, ὅπως ἄλλωστε καὶ τόσα ἄλλα πολὺτιμα ἔγγραφα, κώδικες κλπ. κειμήλια.

Ἐπίσης θὰ πρέπει νὰ ἐξαρθῆ ἰδιαίτερα καὶ ἡ ἐνεργὸς καὶ πολύτιμη συμβολὴ στὴν ὄλη διοργάνωση καὶ διεξαγωγὴ τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγῶνος στὴν εὐρύτερη περιοχὴ τῆς Ἀλιστράτης ἀλλὰ καὶ στοὺς νομοὺς Σερρῶν καὶ Δράμας γενικότερα, τῆς Ἱερᾶς, Μονῆς Ἁγίας Κυριακῆς, ἡ ὁποία ἐκτὸς ἀπὸ θρησκευτικὸ προπύργιο ἦταν καὶ κέντρον διελεύσεως πρακτόρων τῶν ἐλληνικῶν ἀνταρτικῶν σωμάτων πρὸς διαβίβασιν διαφόρων ἐντολῶν καὶ μηνυμάτων.

Ὁ ἱστορικὸς τῶν Σερρῶν Πέτρος Πέννας σὲ πρόσφατη μελέτη του ὑπὸ τὸν τίτλο «Ἡ ὀργάνωση τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγῶνα στὴν περιοχὴ τοῦ Σαντζακίου Σερρῶν» (Ἀνάτυπο ἀπὸ τὸ Συμπόσιο «Ὁ Μακεδονικὸς Ἀγῶνας» ποὺ ὀργανώθηκε ἀπὸ τὸ Ἰδρυμα Μελετῶν Χερσονήσου τοῦ Αἴμου καὶ τὸ Μουσεῖο Μακεδονικοῦ Ἀγῶνα στὴν Θεσ/νίκη, Φλώρινα, Καστοριά καὶ Ἔδεσσα ἀπὸ 28 Ὀκτωβρίου - 2 Νοεμβρίου 1984), περιγράφει ὡς ἐξῆς τὴν κατατρόπωση τοῦ ἀρχικομιτατζῆ Πανίτσα στὴν Γράτσιανη:

«...ὁ Καπετὰν Δούκας ἀνταποδίδει στὴν Γράτσιανη (Ἁγιοχωρὶ) στὶς 12 Ἰανουαρίου 1907 κατὰ τρόπο ἀποτελεσματικὸ, ὅσα ὁ τρομοκράτης Κομιτατζῆς Πανίτσας καὶ οἱ φανατικοὶ τοῦ Σκρητζόβου (Σκοπιᾶς) διέπραξαν κατὰ τῆς Γκόρνιτσας (Καλῆς Βρύσης), τῆς Κλεπούσνας (Ἀγριανῆς), τοῦ Ἐγρι-Δερὲ (Καλλιθέας) καὶ ὄλων τῶν ἄλλων χωριῶν τῆς περιοχῆς.

Μὲ τὴν ἐξουδετέρωση τῆς συμμορίας τοῦ Πανίτσα στὴν Γράτσιανη, ὀλόκληρος ὁ Καζὰς (Ἐπαρχία) τῆς Ζίχνης ἀνασαιίνει. Οἱ Ἕλληνες πανηγυρίζουν. Οἱ Βούλγαροι παραλύουν καὶ ἐπὶ μακρὸν ἀδρανοῦν. Οἱ Τοῦρκοι ποὺ ὡς τότε ἔδιναν ἄσυλο στὶς βουλγαρικὲς συμμορίες καὶ ἀδιαφοροῦσαν γιὰ τὰ παθήματα τῶν Ἑλλήνων ἀρχίζουν νὰ ἀνησυχοῦν καὶ νὰ συγκινοῦνται. Ἡ ἀπήχηση ἀπὸ τὴν δραστηριότητα τῶν ἐλληνικῶν Σωμάτων εἶναι τεράστια καὶ ἀνυπολόγιστα τὰ ἀποτελέσματα γιὰ τὸν ἐλληνισμό. Ἡ Γράτσιανη καὶ τὰ ἄλλα χωριὰ ξαναγυρίζουν στὴν Ὀρθοδοξία».